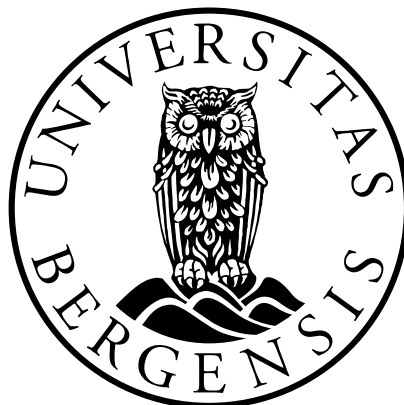

Selvskylddevne i erstatningsretten

*Adgangen til avkortning som følge av psykotisk motiverte
medvirkningshandlinger*

Kandidatnummer: 78

Antall ord: 12468

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

01.06.2018

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING	4
1.1 TEMA OG PROBLEMSTILLING	4
1.2 AKTUALITET	7
1.3 METODE	8
1.3.1 RETTSDOGMATISK FREMSTILLING	8
1.3.2 METODISKE UTFORDRINGER MED LOVTEKST SOM PRIMÆRT RETTSGRUNNLAG	9
1.3.3 TOLKNINGSBIDRAG FRA ANDRE RETTSKILDEFAKTORER	9
1.4 AVGRENSNING OG VIDERE FREMSTILLING	11
2 LITT OM TERMINOLOGI OG LEGISLATIVE HENSYN	13
2.1 INNLEDNING	13
2.2 SKADESERSTATNINGSLOVEN § 1-3	13
2.2.1 BEGREPET «SINNSSYK»	13
2.2.2 SVARER FORSTÅELEN AV «SINNSSYK» TIL BEGREPET PHVL. § 3-3 ELLER STRL. § 44?	15
2.3 HENSYN BAK PSYKOSE SOM FRITAKSGRUNN FOR SKADELIDTE	17
2.3.1 INTRODUKSJON TIL SKYLDPRINSIPPET	17
2.3.2 DIFFERENSIERING I AKTSOMHETSKRAVET FOR SKADEVOLDER OG SKADELIDT?	17
2.3.3 SÆRLIG OM SELVSKYLDEVNE – ILLUSTRERT MED BARN SOM SAMMENLIGNINGSGRUPPE	19
2.4 SAMMENFATNING	
3 ANSVARSPRINSIPPENE	22
3.1 INNLEDNING	22
3.2 ULIKE UTFORMINGER AV DET BLANDEDE PRINSIPP	22
3.3 ANALYSE AV Rt. 2005 s. 104 (PSYKOTISK PERSON I)	24
3.3.1 SAKENS BAKGRUNN	24
3.3.2 RETTENS VURDERING	25
3.4 ANALYSE AV Rt. 2015 s. 606 (PSYKOTISK PERSON III)	26
3.4.1 SAKENS BAKGRUNN	26
3.4.2 RETTENS VURDERING	27
3.5 VURDERING OG SAMMENFATNING	29
4 ANALOGISK ANVENDELSE AV SKL. § 1-3 FOR PSYKOTISK SKADELIDTE?	31
4.1 INTRODUKSJON – PROBLEMFORMULERING	31
4.2 ANALOGISK ANVENDELSE AV REGELEN OM SELVFORSKYLDT RUS	31
4.2.1 DET TEORETISKE UTGANGSPUNKT	32
4.2.2 KORRELASJONEN MELLOM REGELEN OM SELVFORSKYLDT RUS OG SINNSLIDENDES ANSVAR	32
4.3 VILKÅRENE FOR ANALOGI	34
4.3.1 FAKTISK LIKHET	34
4.3.2 FORMÅLSLIKHET	34
4.3.3 ER REGELDANNINGEN GOD?	35

5 ÅRSAKSKRAV UNDER DET KAUSALE/RELATIVE SYSTEM	36
5.1 INNLEDNING	36
5.2 TRADISJONELT UTGANGSPUNKT: VILKÅRSLÆREN	36
5.3 KVALITETSTESTING AV ÅRSAKSSAMMENHENG I TILFELLER AV PSYKOSE PÅ SKADELIDTESIDEN	37
6 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	38
6.1 RETTSPOLITISKE REFLEKSJONER	38
6.2 KONKLUSJON	40
7 REGISTER	42
7.1 LOVHENVISNINGER	
7.2 FORARBEIDER MV.	
7.3 RETTSAVGJØRELSE	
7.4 BØKER	
7.5 TIDSSKRIFTER, ARTIKLER MV.	

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for denne avhandlingen er det rettslige vilkåret «egen skyld» som grunnlag for nedsettelse av erstatning, spesifisert til tilfeller der skadelidte på skadetidspunktet kvalifiserte for en sinnslidelse, jf. skl.¹ § 5-1 nr. 1.

Dersom skadevolder har forårsaket skade i samsvar med de alminnelige grunnvilkår om ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og økonomisk skade, er han normalt erstatningsansvarlig og plikter som rent utgangspunkt å betale full erstatning.² Avkortning av erstatningen innebærer at erstatningsbeløpet til skadelidte reduseres i samsvar med den atferd han har utvist. Til grunn for atferden ligger det imidlertid visse mentale egenskaper som styrer mønsteret av skadelidtes handlinger eller unnlater. Og avhandlingens spørsmålsstilling knytter seg nettopp til skadelidtes intellektuelle forutsetninger: Er det noen automatikk i at skadelidte, der han kvalifiserer for en sinnslidelse, mangler de egenskaper som kreves for nå helt opp til skyldkravet i skl. § 5-1 nr. 1?

Avhandlingens hovedproblemstilling er hvor langt den fastspikrede referanse til skyld og skylddevne som følger av formuleringen «egen skyld», jf. skl. § 5-1 nr. 1, går i å utelukke en psykotisk skadelidt fra et medansvar.

Den alminnelige medvirkningsregelen er formulert slik:

”§ 5-1. (den skadelidtes medvirkning)

*1. Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved **egen skyld**, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers.” (min utheving)*

¹ Lov 13. Juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (heretter skl. eller skadeserstatningsloven)

² Nils Nygaard, *Skade og ansvar*, 6. utgåve, Bergen 2007 s. 71. Se også Peter Lødrup og Morten Kjelland, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utgave, Oslo 2012 s. 447.

Justisdepartementet uttrykte under lovforberedelsen et ønske om at utkastet til lov skulle danne det første grunnlag for «en videre kodifisering av erstatningslovgivningen».³ I forslag til ny lov i 1977 uttalte Erstatningslovutvalget⁴ at den alminnelige medvirkningsregelen avløste strl. ikrl⁵. § 25 første ledd. Dette fikk betydning for utformingen av medvirkningsregelen i skl. § 5-1 nr. 1, som i dag bygger på et rent fordelingsprinsipp.⁶

Det finnes også alternative måter å utforme en medvirkningsregel på. Romerrettens løsning, som også ble lagt til grunn i norsk rett før skl. § 5-1 nr. 1, var å utforme den som en regel som bygget på prinsippet *compensatio culpa*. Løsningen innebar at dersom det forelå skyld på begge sider, ville ansvaret bortfalle totalt, jf. dagjeldende strl. ikrl. § 25 første ledd. Til tross for at prinsippet om *compensatio culpa* regjerte på 1800-tallet, kom Platou i sitt virke som byrettsdommer i Rt. 1877-828 til den salomoniske løsningen at tapet skulle *fordeles*, ut i fra en tanke om forholdsmessighet mellom utvist skyld og erstatningsansvarets omfang.⁷ Juridiske forfattere som Frøseth har stilt seg skeptisk til om denne endringen i prinsipper egentlig kunne kalles et *paradigmeskifte* i norsk erstatningsrett, da dette blir for «sterkt» og for «kategorisk».⁸ Hun synes å ha støtte i sin kritikk fra blant annet Stang og Øvergaard, som synes å gå inn for mellomløsninger.⁹

Uttrykket, jf. formuleringen «egen skyld», kan rent språklig sies å være en referanse til den individuelle, personlige bebreidelse. Fokus rettes da mot skadelidtes *subjektive klander* på skadetidspunktet. I juridisk litteratur er subjektive element i aktsomhetsvurderingen formulert slik at han «innså, eller ved anvendelse av alminnelig oppmerksomhet burde ha innsett, at handlingen hadde de egenskaper som gjør at den må anses rettsstridig».¹⁰ Innsikt i eget sykdomsforløp, herunder kunnskap om eget tilstandsbilde og tilhørende symptomer, kan således øke forventningene til at den aktuelle skadelidte tar konsekvensen av sitt handicap. Unnlater en i denne situasjon å følge denne oppfordringen, vil kravet til «egen skyld» som

³ Ot.prp. nr. 48 (1965-1966) s. 82

⁴ NOU 1977: 33 s. 49

⁵ Lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (heretter strl. Ikrl.)

⁶ Viggo Hagstrøm og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo 2015 s. 461.

⁷ Asbjørn Kjønsdal, «Skadelidtes medvirkning – om rettsteori, solidaritet og velferdstenkning i norsk erstatningsrett» i *Rettsteori og rettsliv – festskrift til Carsten Smith, 70-år*, Oslo 2002 s. 485-504 (s. 487)

⁸ Anne Marie Frøseth, *Skadelidtes egeneksponering for risiko i erstatningsretten*, Bergen 2013 s. 194 og s. 199

⁹ Se Fredrik Stang, *Skade voldt av flere*, Kristiania 1918 s. 296. Også Jørgen Øvergaard, *Norsk erstatningsrett*, Oslo 1951 s. 270.

¹⁰ Hagstrøm og Stenvik (2015) s. 139.

hovedregel være oppfylt. Reservasjonen gjelder for de mer *gjennomgripende mentale avvik fra normalmålet*.¹¹ Da må forventningene senkes i tråd med den psykiske defekt. Saken omtalt som *Psykotisk person III*¹² er et eksempel på at det kan forekomme at disse forventningene fullstendig bortfaller for en skadelidt som på skadetidspunktet kvalifiserte for diagnosen psykose.

Utover en ren subjektiv tilnærming, synes skyldbegrepet også å inneholde mer objektiviserte elementer.¹³ De objektive elementer i vurderingen understrekes i forarbeidene til skl. § 5-1:

«[b]egrepet «skyld» har en *særegen betydning i denne sammenheng*. Her betyr det *ikke at skadelidte har opptrådt rettsstridig* i noen bestemt relasjon. Det avgjørende er om skadelidtes opptreden er av en slik karakter at den bør kunne få betydning for hans erstatningskrav»¹⁴

Innad i de objektive elementer avgrenses det imidlertid mot egenskaper som skadelidte «kan [noe] for». Er vedkommende ruset, preget av tankeløshet eller trøtthet o.l., gir det liten mening å vurdere om én eller flere med tilsvarende tilstand ville handlet på nøyaktig samme måte, jf. skl. § 1-3 annet punktum analogisk anvendt for skadelidte som selvforskyldt har brakt seg i en slik avvikstilstand. Det er i Nygaards ord

«klårt at forventningar bygt på slikt generaliseringsgrunnlag ikkje duger som rettesnor i aktløyse-vurderinga. [...] Slike eigenskapar må difor haldast utanfor generaliseringsgrunnlaget.»¹⁵

Det interessante ved en objektiv bedømmelse er hvilke egenskaper vedkommende *ikke* «kan [noe] for». Et eksempel på dette er psykoselidelser, da disse i liten eller ingen grad er selvforskyldt. På den ene side inngår egenskapen i generaliseringsgrunnlaget og kan av denne grunn potensielt redusere forventningen om reaksjon på det kritiske tidspunkt, i forhold til den aktuelle reaksjonsmåte. Slik vil egenskapen følgelig kunne virke unnskyldende og lede til at skadelidte får full erstatning. På den annen side kan det hevdes at svaksynte o.l. av og til bære

¹¹ Hagstrøm og Stenvik (2015) s. 143.

¹² *Psykotisk person III* er navnet på høyesterettsdom inntatt i Rt. 2015 s. 606. Se punkt 3.4 flg. for presentasjon og analyse av dommen.

¹³ Lødrup (2009) s. 134 som uttrykker at «faktorene» som domstolen legger vekt på i aktsomhetsvurderingen, som den «overveiende hovedregel» er «objektive elementer».

¹⁴ Ot.prp. nr. 60 (1980-1981) s. 32 og Ot.prp.nr.75 (1983-1984) s. 35

¹⁵ Nygaard (2007) s. 214.

konsekvensen av sitt handicap og finne nye måter å handle på slik at svakheten ikke blir utslagsgivende. Avkortning begrunnes i så fall i at skadelidtes egenskap gir ham *en oppfordring om å handle på en annen måte*.¹⁶

Hovedregelen er at psykoselidelser på skadelidtesiden har potensial til å virke unnskyldende og dermed ansvarsbefriende etter skl. § 5-1 nr. 1. I så fall blir det ikke aktuelt med et medvirkningsansvar og skadelidte skal tilkjennes full erstatning. Avhandlingen vil i det følgende ta for seg unntakssituasjonen: Kan en psykotisk skadelidt i noen tilfeller sies å ha en oppfordring om å handle på en annen måte for å begrense egen skade, slik at avkortning likevel aktualiseres?

1.2 Aktualitet.

Avhandlingens tema har sitt utspring i tematikken som ble aktualisert i dommen Rt. 2015 s. 606 (*Psykotisk person III*), som gjaldt en psykotisk person som fikk strøm i seg på jernbaneverkets område, jf. nærmere under punkt 3.2.

I kjølvannet av denne saken har flere juridiske forfattere stilt spørsmålstegn ved treffsikkerheten i Høyesteretts argumentasjon. Riktignok var en avklaring av psykotisk rettsstilling åpenbart hensiktsmessig. Men saken har også reist prinsipielle spørsmål, knyttet til om man noen gang i kommende saker vil kunne innta et standpunkt om harmoni mellom sinnslidelse og selvskyldevne, eller om dette ikke lenger vil oppnås. – Thorson uttrykker at dette med medvirkning og psykotisk motivasjon «ikke bare [er et spørsmål av] akademisk interesse; det har jo å gjøre med hva slags erstatningsrettslig beskyttelse psykotiske alt i alt skal ha».¹⁷ Jeg oppfatter Thorson dithen at lovgiver på dette punkt har vært uklar, og at han med utsagnet, jf. ordet «erstatningsrettslig beskyttelse», søker å løfte tematikken ut av dommen og inn i en bredere samfunnskontekst – som på ny aktualiserer spørsmålet om skadelidte i noen tilfeller har selvskyldevne.

¹⁶ Nygaard (2007) s. 214 petitavsnitt

¹⁷ Bjarte Thorson, «Ikke hjemmel for reduksjon eller bortfall av erstatning ved psykotisk motiverte medvirkningshandlinger – Rt-2015-606» i *Nytt i privatretten* nr. 3, 2015, s. 11-12 (s.12 andre spalte)

I andre nyere juridiske arbeider har for øvrig Folkestad gitt viktige bidrag til debatten om hvorvidt det er ønskelig med en felles vurderingsnorm når det gjelder sinnslidende personer. Målet med hennes arbeid synes å være å skape en sammenstilling mellom fagområdene erstatningsrett og strafferett når hun kommer til at spørsmålet om skyld og skyldene må løses ut i fra en mer ensartet begrepsbruk. Hun uttaler følgende om betydningen av å skape konsistens innad i skadeerstatningsloven:

«Temaet anses å ha rettsvitenskapelig interesse siden gjeldende rettstilstand ikke vurderes tilfredsstillende ettersom de prinsipielle hensyn bak særreglene for alvorlig sinnslidende ikke gjenspeiles ved praktiseringen av de relevante bestemmelser i skadeserstatningsloven».¹⁸

Etter hennes skjønn burde kravene som stilles til skyld og skyldene ha et samsvarende innhold, og ikke avhenge av hvilken bestemmelse i skadeserstatningsloven forholdet subsumeres under:

«Gode grunner taler for at det i spørsmålet om skyldene i alle tilfeller bør ligge en omforent forståelse av hva som skal til for å bebreide en sinnslidende skadevolder eller skadelidt for sine handlingsvalg».¹⁹

Det legges til grunn at rammeverket som bidrar til å etablere sinnslidendes rettsstilling neppe vil kunne utformes med fullstendig presisjon. Til dette er psykoselidelser for komplekse. En del av kompleksiteten ligger i psykosen sin natur, dvs. den individuelle opplevelse av ”virkelighet”. Dypere synspunkter omkring psykologiske diagnosekriterier hører til psykologers og annet helsepersonells kompetanseområde. Arbeidet bygger i stedet på den samme erkjennelse som førstvoterende kom med i *Psykotisk person III*, nemlig at innflytelsen skadelidtes psykose har hatt på skaden kan by på atskillig usikkerhet og tvil, men at dette ikke i seg selv ikke er grunn til å unnlate å fullføre drøftelsen fullt ut.

Motivasjonen for avhandlingen kommer av at temaet i seg selv er spennende og meget dagsaktuelt. Jeg stiller meg dessuten kritisk til om Høyesterett i *Psykotisk person III* i sin argumentasjon er fyllestgjørende nok og om de *egentlig* tar stilling til det egenerklærte spørsmålet om sammenheng mellom skadelidtes sinnslidelse og skaden.

¹⁸ Henriette Suzanne Folkestad, «Skyldkrav og utilregnelighet i skadeserstatningsloven» i *Kritisk juss* 04/2017, 2017, s. 181-199 (s. 183)

¹⁹ Folkestad (2017) s. 193

1.3 Metode

1.3.1 Rettsdogmatisk fremstilling

Det er alminnelig juridisk metode som danner utgangspunktet for denne avhandlingen. Uttrykket «egen skyld» i skl. § 5-1 nr. 1 klarlegges hovedsakelig ut i fra hvordan rettsstillingen til skadelidte *er*, ikke hvordan den *bør være*. Kjennetegnet ved rettsdogmatikken er å fortolke innholdet av gjeldende rett.²⁰

Arbeidet inneholder imidlertid også noen grep som gir analysen noe mer enn en ren gjennomgang av rettsstoffet. Ambisjonen er å finne ut hvilken beskyttelse den psykotisk skadelidte har i alminnelig erstatningsrett. Det krever en systemforståelse på tvers av lovbestemmelser innenfor samme lov, herunder skl. § 1-3 og skl. § 5-1 nr. 1, og ønsket om å fremme koherens og konsistens i regelverket er viktige stikkord i så måte. I et forsøk på å imøtekomme arbeidets ambisjon, tas det utgangspunkt i en særlig sårbar gruppe i samfunnet, hvor ulike rettsspørsmål for denne gruppen testes mot det foreliggende rettskildematerialet. Jeg vil i denne sammenheng kaste nytt lys over det allerede eksisterende relative prinsipp, med formål om å skape konsistens i reglene som etablerer sinnslidendes rettsstilling.

1.3.2 Metodiske utfordringer med lovtekst som primært rettsgrunnlag

Det rettslige utgangspunkt i skl. § 5-1 nr. 1 inneholder i seg selv ingen uttrykkelig henvisning til et prinsipp om «selvskylddevne». Forbindelseslinjen mellom skyldkravet i skl. § 5-1 nr. 1 og prinsippet om selvskylddevne må derfor søkes andre steder, fortrinnsvis ved hjelp av andre relevante rettskildefaktorer som fyller visse vilkår etter vårt autoriserings- og legitimasjonssystem.²¹ Andre lovregler innenfor skadeserstatningsloven, forarbeider, rettspraksis og teoretiske synspunkter i juridisk litteratur vil alle være relevante etter dette systemet. Spørsmålet er hvilket bidrag de er egnet til å gi når det gjelder forståelsen av «egen skyld» i skl. § 5-1 nr. 1.

²⁰ Se Hans Petter Graver, «Vanlig juridisk metode? Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2008 s. 149-178 (s.157)

²¹ Nils Nygaard, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgåve, Bergen 2004 s. 34

1.3.3 Tolkningsbidrag fra andre rettskildefaktorer

Sinnssykes erstatningsansvar på skadevoldersiden følger nå av lovteksten skl. § 1-3, som på tilsvarende måte som skadelidtes medansvar etter skl. § 5-1 nr.1, utleder sin legitimitet fra Stortingets lovgivningsmyndighet, se GrI²². § 75a, jf. § 49.

Et særlig aktuelt spørsmål er om og i hvilken utstrekning skl. § 1-3 første punktum kan anvendes på et annet tilfelle enn det som fremgår av dens egen ordlyd, gjennom såkalt analogisk tolkning. Adgangen til analogi forutsetter normalt at det er 1) *likhet og nærhet i faktum*, 2) *likhet og nærhet i de legislative hensyn*, og at 3) analogi vil bidra til en *god rettsregel*.²³ Jeg kommer nærmere tilbake til analogidrøftelsen under punkt 4.

Der loven ikke gir eksakte svar, benyttes forarbeidene som en autoritativ kilde til å gi veiledning om rettsstilstanden og om mulig lovgivers intensjon. Forarbeidene til skl. § 5-1 nr. 1 og skl. § 1-3 er gamle, men ikke utdatert. Vekten vil være relativ alt etter hvilken instans i lovgivningsprosessen en befinner seg. Jo tettere opp til det endelige lovvedtaket uttalelsen ligger, jo større vekt vil normalt uttalelsen ha.²⁴ Aktuelle forarbeider omkring selvskylddevne er særlig Ot.prp.nr.48 (1965-1966) og Ot.prp.nr.81 (1986-1987). Andre uttalelser, herunder Tilregnelighetsutvalgets refleksjoner i NOU 2014: 10, er i prinsippet motiver til en annen lov, og har derfor begrenset vekt med hensyn til innholdet i skl. § 5-1 nr. 1.

Høysterettspraksis synes i alminnelighet å ha en fremskutt posisjon i forhold til andre rettskildefaktorer i norsk erstatningsrett.²⁵ Den rettspraksis som foreligger omkring psykotisk motiverte medvirkningshandlinger, er imidlertid sparsom. Dette kan lede tanken inn på at dersom Norges øverste domstol først har tatt stilling til og avsagt én enkeltavgjørelse, vil denne

²² Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (forkortet GrI.)

²³ Nygaard (2004) s. 237. Se for en lignende forståelse av analogi Erik Boe, *Innføring i juss*, 3. utgave, Oslo 2010 s. 384 flg. Thorstein Eckhoff og Jan Helgesen, *Rettskildelære*, 5. utgave, Oslo 2001 s. 140 fokuserer særlig på om analogien fremstår som god, men innad i denne vurderingen synes å ligge tilsvarende faktiske og formålmessige likhetsbetraktninger.

²⁴ Nygaard (2004) s. 196

²⁵ Tore Schei, «Norges Høyesterett ved 200 års-jubileet» i *LOV SANNHET RETT – Jubileumsskrift til Norges Høyesterett 200 år* s. 1-42 (s. 3). Også Nygaard (2007) s. 12, som eksemplifiserer med skyldregelen. Se også Anne Marie Frøseth (2013) s. 20, som betegner «Høyesterettspraksis [som] den sentrale rettskilden for erstatningsreglene.»

også ha generell spennvidde og ramme et mangfold av psykotiske personer. Ved å sammenholde dommene som presenteres under punkt 3, herunder *Psykotisk person I* og *III*, ser man at det foreligger svært få absolutte bindinger som hindrer en nærmere analyse av sinnslidendes rettsstilling. Dersom en domsavsigelse er enstemmig, indikerer det entydighet og kan sies å etablere en slik binding. Dette sørger for at dommens prejudikatsverdi styrkes. På den annen side svekkes prejudikatsverdien siden det ikke foreligger rikholdig med praksis som går i samme retning, i den forstand at de fritar psykotisk skadelidte fra et medansvar. Det understrekes i denne sammenheng at hovedoppgaven til vår øverste domstol er å ta stilling til konkrete rettsvister gjennom rettsavklaring. Dertil skal de gjennom avklaringen også bidra til rettsenhet.²⁶ En slavisk gjennomgang av hvordan rettsvister er løst i enkelte situasjoner, gir etter mitt syn et for snevert perspektiv på sinnslidendes generelle rettsposisjon som skadelidt.

Jeg ønsker derfor å løfte tematikken ut av det litt for snevre vurderingstemaet som ble anvendt i dommen i *Psykotisk person III* og vie oppmerksomheten mot grunntankene bak et medvirkningsansvar for psykotisk skadelidte. Slik vil jeg stille spørsmål ved om grunnleggende hensyn er ivarettatt ved argumentasjonsmåten i Høyesterett. Stikkordet ”koherens” som uttrykk for et ønske om en fyllestgjørende argumentasjon blir etter dette en dekkende beskrivelse av målet med arbeidet.²⁷

I forlengelsen av dette har blant annet forfattere som Nygaard, Askeland, Lødrup, Kjønsdal og Frøseth gitt verdifulle bidrag til tematikken i flere av sine juridiske fremstillinger.²⁸ Dersom øvrige rettskilder ikke gir anvisning på en løsning, vil synspunkter i juridisk teori ofte sammenholdes for på den måten å gi uttrykk for en festnet rettsstilstand på ett område. Særlig gjelder dette dersom det er enighet mellom teoretikere om hvordan et rettsspørsmål skal løses.

²⁶ Jens Edvin Skoghøy, «Dommerrollen gjennom de siste 50 år – noen utviklingstrekk» i *Lov og Rett 2011 s. 4-24*, Oslo 2011 (s. 14 spalte 3.2). Justisdepartementet uttaler for øvrig i Ot.prp.nr 51 (2004-2005) s. 302 og 303: «Departementet er enig [med Tvistemålsutvalget] i at Høyesteretts hovedoppgave er å bidra til rettsenhet, rettsavklaring og i noen grad rettsutvikling i samspill med de lovgivende myndigheter.»

²⁷ Se Anne Marie Frøseth, «Materiell koherens i formueretten generelt, og erstatningsretten spesielt» i *Undring og erkjennelse: Festskrift til Jan Fridthjof Bernt*, Bergen 2013, s. 141-151 (s. 143 spalte 3 flg.)

²⁸ Dette er intet forsøk på en uttømmende liste av forfattere som har kastet lys over medvirkning og psykotisk motivasjon, men i stedet et utdrag av enkelte *nyere* fremstillinger.

1.4 Avgrensning og videre fremstilling

Skjematisk kan denne avhandlingen deles inn i to hovedbolker.

I avhandlingens *første bolke* gjøres det først rede for visse terminologiske spørsmål. Kjerneinnholdet i ordet «sinnssyk» defineres, jf. skl. § 1-3, før rekkevidden av begrepet klarlegges i lys av henholdsvis strafferetten og helseretten, jf. **punkt 2 flg.**

Dernest, i **punkt 3 flg.**, presenteres definisjoner på aktuelle erstatningsrettslige ansvarsprinsipp, før disse prinsippene illustreres gjennom Høyesteretts argumentasjon i *Psykotisk person I og III*.

Annen bolke kan karakteriseres som analysedelen av avhandlingen. **Punkt 4 flg.** markerer et vendepunkt i den forstand at fokuset ikke lenger ligger på differensieringen mellom skadevolder og skadelidt, men på spørsmålet om analogisk anvendelse av skl. § 1-3 første punktum, med mål om å etablere en felles vurderingsnorm for skadevolder og skadelidt.

Temaet i **punkt 5 flg.** er kravet til årsakssammenheng mellom skadelidtes sinnslidelse og den inntrufne skade. Spørsmålet er hvor langt den alminnelige betingelseslæren får anvendelse overfor den psykotisk skadelidte. Alternativt om det kreves noe mer enn den blotte årsakssammenheng.

Avslutningsvis, i **punkt 6 flg.**, vil jeg forsøke å komme med noen avsluttende rettspolitiske refleksjoner, samt en sammenfatning av funnene i avhandlingen.

2 Litt om terminologi og legislative hensyn

2.1 Innledning

Sinnslidende *skadevoldere* kan i utgangspunktet blir ansvarlig på to grunnlag: Alminnelige erstatningsrettslige regler eller den mer generelle regel i skl. § 1-3. For *skadelidte* som er sinnslidende finnes det ingen tilsvarende lovforankring, og for å svare på avhandlingens problem knyttet til skadelidtes skylddevne klarlegges først innholdet i begrepet «sinnsyk», jf. skl. § 1-3 første punktum, i det følgende, se punkt. 2.2.

Av og til kan en person gjennom handling samtykke til risiko for skade, eller eventuelt på annen måte sies å ha akseptert risikoen ved å eksponere seg selv for risikokilden.²⁹ Tanken bak denne avhandlingen er at skadelidte ikke har slik «akseptkompetanse» nettopp fordi han mangler de nødvendige evner, intellekt eller modenhet som kreves for å mestre risikoen. Som punkt 2.3 viser, bygger mestring av risiko på en forutsetning om skylddevne – et prinsipp som setter erstatningsrettens idealer om reparasjon og prevensjon på prøve.

2.2 Skadeserstatningloven § 1-3

2.2.1 Begrepet «sinnsyk»

Ordlyden «sinnsyk» er en av flere alternative avvikstilstander som nå følger direkte av skl. § 1-3 første punktum. Til tross for at ordet ikke benyttes direkte andre steder i lovgivningen, kan det språklig karakteriseres som et *allmennbegrep*.

Terminologisk skiller man mellom allmennbegrep og individualbegrep. Siden det kun finnes ett «Eiffeltårn», er dette et *individualbegrep*, nettopp fordi det er tale om en enkeltstående gjenstand eller *referent*. Referenten i ordet «sinnsyk» er en mentalt svekket tilstand. For å beskrive denne referenten trengs nærmere angitte kjennetegn. Og det er først når vi begynner å beskrive referenten «mentalt svekket tilstand», at man skaper abstraksjoner som kan grupperes etter hvor mange slike kjennetegn de har felles.

²⁹ Frøseth (2013). Boken er en revidert utgave av hennes doktoravhandling med samme navn.

Slik dannes begreper.³⁰ Siden det kan tenkes ulike variasjoner innad i de abstraksjoner gjøres i tilknytning til uttrykket «mentalt svekket tilstand», ligger det derfor nærmest å kategorisere «sinnssyk» som et *allmenn*begrep.

Sinnssyke og barn er i forarbeidene ansett «[...] som persongrupper som en ikke kan legge samme målestokk på som normalt utviklede personer»³¹, uten at det gis anvisning på ordlydens nærmere innhold.

Askeland legger til grunn at begrepet er juridisk og «må bedømmes av medisinsk sakkyndige»³². Engstrøm er tilbøyelig til å mene at personer som i høy grad er psykisk utviklingshemmede også kan falle inn under begrepet «sinnssyk», men siden denne kategorien også kan rammes av lovens begrep «åndssvak», antas begrepet «sinnssyk» først og fremst å gjelde psykotiske personer.³³

Begrepet «psykotisk» er en referanse til det medisinske likelydende uttrykket.³⁴ I NOU 2014: 10 fremgår det at det medisinske psykosebegrepet «kjennetegnes ved en form for tap av kontakt med virkeligheten (realitetsbrist)». Utvalget betegner aktuelle kjennemerker på psykose som «sviktende funksjonsevne, forstyrret tenkning og for øvrig manglende evne til å forstå sitt forhold til omverdenen».³⁵ Dette understøttes av det internasjonalt gjeldende klassifikasjonssystemet ICD-10, som er utformet av Verdens helseorganisasjon (WHO).

³⁰ Håvard Hjulstad, «Hva er terminologi?» i Språknytt 2/2006. Hentet den 24. mai 2018 fra http://www.sprakradet.no/Vi-ogvart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2006/Spraaknytt_2_2006/Hva_er_terminologi/

³¹ Innst. I 1964 s. 26.

³² Askeland, B. (2018, 8. februar). Kommentar til skadeserstatningsloven (note 24). Hentet i Norsk lovkommentar, 08. april 2018, fra www.rechtsdata.no

³³ Bjarte Engstrøm, *Skadeserstatningsloven med kommentarer*, Oslo 2010 s. 49

³⁴ NOU 2014: 10 s. 21 pkt. 1.2.1

³⁵ NOU 2014: 10 s. 126 pkt. 8.6.5.2.3

2.2.2 Svarer forståelsen av «sinnssyk» til begrepsbruken i phvl³⁶. § 3-3 eller strl³⁷. § 44?

Tvangsinnleggelse på psykiatrisk institusjon er en særreaksjon som i medhold av phvl. § 3-3 blant annet forutsetter at personen er «alvorlig sinnslidende» på innleggelsestidspunktet. Det synes nå å være enighet om at kjerneinnholdet i begrepet «sinnslidende» er psykosene og psykisk funksjonshemming i høy grad.³⁸ Likevel er termen «sinnslidende» utelukkende av juridisk karakter og motsvares ikke av noen medisinsk diagnose. Aslak Syse synes å mene at «alvorlig sinnslidelse» rammer de «klare, aktive psykoser samt visse svært manifeste avvikstilstander av ikke-psykotisk karakter der funksjonssvikten er like stor som den man ser ved psykoser».³⁹ Det er altså ikke nok med en psykosed diagnose; den må ha vært aktiv på handlingstidspunktet. Forarbeidene til phvl. § 3-3 gir en viss veiledning om hvilken aktivitet som kreves av avvikstilstanden:

«Bruk av medikamenter av typen nevroleptika kan gjøre personer med psykotiske grunnlidelser symptomfrie eller dempe symptomene kraftig. Det gjelder særlig hvis pasienten i tillegg får annen behandling. Personer som har vært psykotiske, men som på handlingstiden nesten er blitt symptomfrie, blir ikke ansett som sinnssyke i handlingsøyeblikket med mindre den symptomfrie perioden har vært kortvarig.»⁴⁰

Til tross for klare vrangforestillinger eller andre former for realitetsbrist, kan det altså tenkes adekvate "tidslommer" der pasienten er symptomfri og skal bedømmes på lik linje med personer uten en medisinsk diagnose. I helserettslig øyemed kan tvangsinnleggelse nå forekomme uavhengig av om pasienten har en symptomfri periode på grunn av antipsykotisk medikasjon.⁴¹ Årsaken synes å ligge i at det oppstilles noe mer enn den «blotte»

³⁶ Lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (heretter phvl.)

³⁷ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (heretter strl.)

³⁸ Lars Duvaland, «Sinnssykes erstatningsansvar» i *Tidsskrift for Erstatningsrett* 03-04/2005, s. 287-299 (spalte 2.2)

³⁹ Syse, A. (2016, 5. november) Kommentar til psykisk helsevernloven (note 53). Hentet i Norsk lovkommentar. 15. februar 2018, på www.rechtsdata.no

⁴⁰ Ot.prp.nr. 87 (1993-94) s. 23 pkt. 5.1.2

⁴¹ Se særlig Rt. 1993 s. 249. Det var ikke grunnlag for utskrivning fra tvunget psykisk helsevern for en schizofren pasient, da han også i fortsettelsen fylte vilkåret om «alvorlig sinnslidelse», selv om «de åpne psykotiske symptomer blekner under lengre tids medikamentell behandling» (s. 254 avsnitt. 6 og 7)

psykosediagnose, dvs. det eksisterer visse tilleggskriterier som ligger til grunn for tvangsinnleggelse etter phvl. § 3-3 bokstav a), herunder det såkalte overlastkriteriet.

På strafferettens område vil fravær av «psykose» være en nødvendig betingelse for straffansvar, jf. rettferdiggjøringsgrunnene oppstilt i strl. § 44. Er en straffbar handling begått innenfor den nevnte symptomfrie ”tidslommen”, fritar det normalt ikke for straff etter den alminnelige regelen i strl. § 44. Som vi ser, er det forskjell mellom de to rettsområdene ved at det på helseområdet ikke er nok med en «alvorlig sinnslidelse»; det kreves ytterligere krav, formulert som overlastkriteriet og behandlingskriteriet, jf. dagjeldende phvl⁴². § 5. Dette bidrar til å etterlate et inntrykk av at det er et prinsipielt skille mellom strafferetten og helseretten på dette punkt.

Høyesterett synes å mene at ordet «sinnssyk» i skl. § 1-3 er best i samsvar med ordbruken i strl. § 44, jf. formuleringen «psykotisk».⁴³ At disse begreper langt på vei er sammenfallende er også lagt til grunn av Askeland.⁴⁴ Til tross for noe ulik begrepsbruk, er fellesnevneren i strafferetten og erstatningsretten at begge regelsystemer ilegger noen et ansvar. Tvungen innleggelse er en reaksjon som ilegges med omsorg for pasienten selv. Hensynet til sammenheng og et likelydende lovverk tilsier derfor at forståelsen av «sinnssyk» i medhold av skl. § 1-3 første punktum, er sammenfallende med begrepet «psykose» i strl. § 44.

Jeg benytter i fortsettelsen sinnslidelse eller psykose om hverandre, synonymt med «sinnssyk» i skl. § 1-3.

⁴² Lov 28. april 1961 Psykisk helsevernloven. Loven er opphevet og erstattet med lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (forkortet phvl.). Syse (2016) note 53 uttaler at dette var en videreføring av vilkåret og begrepsbruken fra 1961-loven, derfor er rettspraksis fra før den nye loven også relevant for forståelsen av tilleggskriteriene i ny lov.

⁴³ Se feks Rt. 2005 s. 104 (*Psykotisk person I*) og Rt. 2010 s. 1203 (*Psykotisk person II*)

⁴⁴ Askeland, B. (2018, 8. februar). Kommentar til skadeserstatningsloven (note 24). Hentet i Norsk lovkommentar, 08. april 2018, fra www.rechtsdata.no

2.3 Hensyn bak psykose som fritaksgrunn for skadelidte

2.3.1 Introduksjon til skyldprinsippet

Kravet til «egen skyld» i skl. § 5-1 nr. 1 inneholder ikke i seg selv noen forklaring på hvorfor sinnslidelse mer generelt (og automatisk) skal lede til at skadelidte fritas fra medansvar. Når formuleringen «skyld» brukes, ligger det imidlertid nær å se dette som utslag av det norsk ansvarslære omtaler som skyldprinsippet. Prinsippet er ulovfestet, men har karakter av et allmenngyldig prinsipp som brukes på flere juridiske rettsområder.⁴⁵ Tanken om et skyldprinsipp kan føres helt tilbake til den romerrettslige loven Lex Aquila, omtrent 300 f. Kr.⁴⁶

Kjennemerket ved skyldprinsippet er fundert på et grunnleggende syn på rettferdighet, som har opprinnelse fra moralfilosofiske termer. Skillelinjen mellom jus og etikk flyter således over i hverandre, og det moralske skyldbegrepet er tilnærmet sammenfallende med det juridiske.⁴⁷

2.3.2 Differensiering i aktsomhetskravet hos skadevolder og skadelidt?

Den alminnelige culparegelen er den sentrale skyldregel i erstatningsretten, jf. punkt. 1.1. Mønsteret for vurdering av aktsomhet (culpa) på skadelidtesiden er i prinsippet lik som for skadevolder, men kravet til forsvarlig handlemåte er av en annen art.⁴⁸ Stilles det med dette ulike rolleforventninger til skadevolder og skadelidt? Hvilke hensyn ligger i så fall til grunn for en slik differensiering?

Svaret vil måtte bero på gjennomslagskraften til to hovedhensyn som tradisjonelt har begrunnet erstatningsplikt: Prevensjon og reparasjon.⁴⁹

Skadevolders ansvar gjelder i utgangspunktet det «positive»; det må påvises et grunnlag for at tapet skal veltes over på han. Ansvarer til skadevolder er således begrunnet i et reparasjonsideal: Skadelidte skal ha sitt tap dekket.

⁴⁵ Nygaard (2004) s. 270

⁴⁶ Nygaard (2004) s. 270

⁴⁷ Nygaard (2004) s. 270

⁴⁸ Nygaard (2007) s. 387

⁴⁹ Bjarte Askeland, «Rettferdighetsideer i norsk personskadeerstatningsrett» i *Velferd og rettferd: Festskrift til Asbjørn Kjønstad*, 2013, s. 17-34 (s. 17)

Problemet hos skadelidte gjelder hovedsakelig det «*negative*»; han må fylle et aktsomhetskrav for å beholde sitt fulle økonomiske tap.⁵⁰ Ansvar til skadelidte kan derfor sies å være utslag av rettferdsbetraktninger.

Med utgangspunkt i rollefordelingen ovenfor kan det hevdes at regelen om skadevolders ansvar henvender seg til en *ubegrenset krets av personer* mens regelen som etablerer skadelidtes oppfordring til å hindre eller begrense skaden kun gjelder skadelidte og hans *egen* skade.⁵¹ Selv om skadevolder i noen tilfeller bare så vidt kan lastes, kan vedkommende like fullt sies å ha en nokså vid krets av potensielt skadelidende personer å forholde seg til. Illustrerende for at ansvarsområdet til skadevolder (A) rekker *vidt*, gis i følgende egenkomponerte eksempel:

A inviterer til sammenkomst og unnlater bevisst å strø parkeringen utenfor sitt hjem, til tross for glatt føre. Det er ikke da gitt at det er gjest B som sklir, faller om, og skader seg; det kan også skje gjest F, eller forbigående G. Av grunner som nevnt i punkt 2.2.2, må skaden bøtes på eller repareres – noen må utpekes som riktig adressat for skadeforvoldelsen. As hindring, i form av glatt is, anses som en unnlatelse så vidt rammet av det alminnelige culpaansvaret. Med reservasjonen ”så vidt” menes i dette tilfellet at As forhold skjer i et årsaksamvirke med svært uforutsette værsvingninger. Jeg forutsetter imidlertid at manglende grusing fra A var en nødvendig og vesentlig betingelse for at G falt og brakk håndleddet.

Flyttes perspektivet til skadelidte sitt ståsted, ser man at hans oppgave er å forsøke så langt råd er å forhindre ytterligere rettsbrudd overfor seg selv og sine egne ting. Oppsøker skadelidte en nokså «passiv» risikokilde som han ikke i normal tilstand ville gjort på grunn av sin kunnskap om risikokilden, kan det hevdes at skadelidte selv har en videre oppfordring om å hindre egen skade. Jeg illustrerer skadelidte (G) sitt mer *isolerte* ansvar ved å videreutvikle eksempelet over:

Trekkes linjen videre, kan det hevdes at skadelidte G - som en ikke helt fjern nabo av A – vanligvis gikk turer langs veien ved As gårdsplass for å lufte tanker omkring en veldig stressende jobb. Han hadde stusset over at A bare ved sjeldne anledninger vedlikeholdt rundt hjemmet sitt. Nå som vinteren var kommet hadde han ingen tanker for at dette ville bli annerledes enn vinteren de siste tre årene, spesielt knyttet til grusing.

⁵⁰ Se om denne sontringen Nygaard (2007) s. 315.

⁵¹ Nygaard (2007) s. 315, som er inne på de samme synspunkter.

Med denne rollefordelingen in mente, synes det trygt å legge til grunn at ansvaret på hver side bygger på ulike legislative grunnlag.⁵² Lovgrunnene peker tilbake på at skadevolders ansvar *i utgangspunktet* er vidt, nettopp fordi det henvender seg utad, til «alle», mens skadelidtes ansvar er snevert, siden det er mer rettet innadvendt mot å beskytte én, dvs. egen person. G i tilfellet over må trå forsiktig for å handle i samsvar med sin egen aktsomhetsplikt, jf. skl. § 5-1 nr. 1.

2.3.3 Særlig om selvskyldevne – illustrert med barn som sammenligningsgruppe

For å kunne bebreides på culpagrunnlag er det et minstekrav at det finnes en alternativ handlemåte som skadelidte faktisk *kunne* ha valgt i den skadefremkallende situasjon, jf. punkt 1.1. For at den skadelidte også *burde* valgt den alternative handlingsmåte, stilles det krav til innsikt (**det kognitive**) og mestring (**det atferdsmessige**).⁵³ Disse kravene oppsummeres i det Nygaard omtaler som selvskyldevne, dvs.

«[...]slik mental evne at han forut for skadehendinga burde innsett at han skulle ha handla annleis enn han gjorde».⁵⁴

Historisk og internasjonalt har man puttet barn og sinnssyke i samme kategori ut fra at begge grupper mangler intellektuell kompetanse til å mestre risiko. Uttrykket intellektuell kompetanse bygger etter Tilregnelighetsutvalgets syn på at man innehar et minstemål av sjelelige forutsetninger, dvs. en viss grad av mental sunnhet og modenhet.⁵⁵ For å forstå bakgrunnen for og sammenhengen mellom sinnslidelse og selvskyldevne, er det naturlig å først knytte noen merknader til barns intellektuelle utvikling.

Hos barn ligger svikten ofte i at deres intellektuelle utvikling er *ufullstendig*.⁵⁶ Sammenlignet med voksne, har barn ikke den samme forståelse og modenhet. Deres psykososiale utviklingsnivå, også kalt mestringsevnen, er ikke alltid på et nivå som svarer til risikoen de utsetter seg for. Dette har en biologisk forklaring.⁵⁷ Deres naturlige utvikling, fysiologisk og mentalt, har ikke nådd et nivå som gjør at de kan bedømmes på lik linje med voksne. På den

⁵² Nygaard (2007) s. 315

⁵³ Nygaard (2007) s. 174

⁵⁴ Nygaard (2007) s. 388

⁵⁵ NOU 2014: 10 s. 46 pkt. 6.2.2

⁵⁶ Frøseth (2013) s. 225

⁵⁷ Frøseth (2013) s. 228 pkt. 6.6.3

annen side kan modningstempoet hos barn være ulikt, slik at også de ned mot 10-år risikerer ansvar, jf. forutsetningsvis skl. § 5-1 nr. 3. Til illustrasjon viser rettspraksis at barn tidligere har funnet på å klatre opp i en høyspentmast⁵⁸ eller rulle rundt i en sementblander⁵⁹ nettopp fordi de i en viss utstrekning mangler evne til å reflektere over risikopotensialet som situasjonen krever. Det at barn innrømmes en særskilt feilmargin i forhold til voksne, har nettopp å gjøre med at «barn i sin læringsprosess som samfunnsmedlemmer trenger å delta i forskjellige roller».⁶⁰ Og når det aksepteres mer tankeløshet fra barns side, svekkes de prevensjonshensyn som ligger til grunn for skl. § 5-1 nr. 1. Når jeg her benytter barn som sammenligningsgruppe får det særlig frem den konkrete vurderingen av «selvskyldevne» som Erstatningslovutvalget gikk inn for i forslag til ny medvirkningsbestemmelse, jf. punkt 1.1.

For den sinnslidende er det ikke på samme måte spørsmål om *hvor langt personen har kommet* i sin utvikling av forståelse og modenhet. Årsaken til skade ligger i selve sykdommen. For å illustrere utbygger jeg her forrige eksempel, jf. punkt 2.2.2.:

Av grunner som var ukjente for de fleste, fikk G plutselig en stressutløst psykose, som bidro til at han hørte stemmer, feilfordelte sin oppmerksomhet mot lyder og snakket usammenhengende. Overbevisningen var at politiet var etter han, og opplevelsen av å være forfulgt av høyere makter bidro til angst og panikk. En rekke bevegelseshindringer fra overmakten ble lagt ut, og på en vilkårlig dag ble han «forfulgt» og løp fort over gårdsplassen til A for å gjemme seg. Da var uhellet ute. Han falt og brakk håndleddet, jf. eksempelet over i 2.2.2. Å gjemme seg bak As hus var noe han hevdet at han «måtte gjennom for å overleve». Disse fundamentale og dyptgående vrangforestillingerne innfrir etter de sakkyndiges vurdering ICD-10s krav til psykose.

Når årsaken til skade ligger i selve sykdommen, uttrykkes dette gjerne som at sinnslidelse som fritaksgrunn har en patologisk (atypisk) forklaring.

Andre ganger kan den sinnslidende forstå risikopotensialet i en gitt situasjon. Dvs. at han kan ha *innsikt* i eller tankemessig kontakt med at en gitt handling kan lede til skade. Derimot mangler evnen til å *mestre* eller utvise atferd i samsvar med det handlingsalternativ som for andre fremstår som nærliggende. Sondringen kan best illustreres med et eksempel. Inspirasjon til i dette eksempelet har vært en reell dom inntatt i Rt. 2012 s. 5:

⁵⁸ Se Rt. 1940 s. 16

⁵⁹ Se Rt. 1977 s. 313

⁶⁰ Frøseth (2013) s. 229 under punkt 6.6.3

Y har invitert til sammenkomst for å feire sin fødselsdag. En av de 50-60 gjestene var A, som fikk påvist vedvarende paranoid psykose ett år tilbake i tid. Symptomene, blant annet bestående av massivt tankekjør konsentrert om overvåkning og forfølgelse, hadde nå bleknet i en viss grad som følge av antipsykotisk medikasjon. Likevel sto han ved vinduet og betraktet «mistenkelige» personer utenfor, som kikket opp på ham. Samtidig observerte han at det var langt ned til bakken, og han håpet ingen ville falle ned.

Gjest B entret festen sammen med noen flere venner senere på kvelden. Ved en forglemmelse hadde ikke Y fått ryddet sin 4- årige sønn sitt lekesverd vekk fra stuen før gjestene ankom. B tok opp sverdet, gikk bort til et vindu som sto på gløtt, der A nå tok luft og betraktet utsikten, og innledet med noen få ord til A, før han på spøk løftet opp lekesverdet. Den frykten og redselen A hadde etablert omkring forfølgelsestankene, materialiserte seg nå i det han opplevde som en trussel fra B, og A hoppet ut av vinduet på grunn av "faresituasjonen", falt 4 meter og fikk betydelige skader.

Skadelidte, i dette tilfellet A, evner å tenke seg til at et fall fra vinduet representerer en potensiell risiko for skade. Poenget med eksempelet er at hans atferd viser at han velger å hoppe *til tross* for denne kunnskap. Som punkt 3.2 nedenfor viser, stemmer dette vurderingsmønsteret godt overens med flertallets argumentasjon i *Psykotisk person I*.⁶¹

I motsetning til barn, hvor man vurderes i relasjon til voksne, har man ikke for sinnslidende en nøyaktig sammenligningsgruppe å forholde seg til, fordi dette er lidelser som rammer individuelt. Individuelle trekk hos den sinnslidende kan videre gi ulike symptomtrykk som viser seg på ulike tidspunkt, avhengig av blant annet medikasjon og samtalebehandling. For å danne et fullstendig bilde av den sinnslidende i et skadeforløp, er det derfor nødvendig å gå konkret til verks og finne ut av den sinnslidendes kunnskap om tid, sted og omstendighetene ellers. Bare slik kan man vite i hvilken grad den sinnslidende forstod hva han gjorde på en måte som er erstatningsrettslig relevant.

⁶¹ Se Rt. 2005 s. 104, særlig avsnitt 48 til 50

3 Ansvarsprinsippene

3.1 Innledning

Ansvarsprinsippene tjener i denne sammenheng to sentrale funksjoner. For det første utgjør de gode pedagogiske hjelpemidler ved at de danner en ”knagg” for utbygging av juridiske resonnementer. Uten et navn på juridisk kompliserte fenomener, vil dessuten leseren lett resignere. I forlengelsen av dette skaper prinsippene en noe skarpere skillelinje mellom jus og psykiatri, da disse tidvis kan flyte over i hverandre. Slik sett tjener ansvarsprinsippene som en ”rettsliggjøring” av medisinske termer, jf. ovenfor i punkt. 2.1.

3.2 Ulike utforminger av det blandende prinsipp

I NOU 2014: 10 opererer man med to hovedgrupper av ansvarsprinsipper: *Det medisinske prinsipp* og *det blendede prinsipp*.

Etter *det medisinske prinsipp* er det nok for å statuere utilregnelighet at det er påvist at lovovertrederen led av en alvorlig sinnslidelse («psykose») på handlingstidspunktet, jf. strl. § 44. Andenæs uttaler:

”Er først den medisinske psykosediagnosen på det rene, er dermed den strafferettslige utilregnelighet gitt, uten at det er nødvendig å stille spørsmålet om det er noen sammenheng mellom sykdommen og den straffbare handlingen.”⁶²

Det blendede prinsipp innebærer at i tillegg til å ha påvist en psykosediagnose i samsvar med det medisinske prinsipp, kreves konstatert at den skadevoldende handling er motivert av sinnslidelsen.⁶³ I forlengelsen av en sinnslidelse, oppstilles det med andre ord visse tilleggskrav. Det er altså ikke tilstrekkelig etter dette prinsippet med den blotte psykosediagnose, det kreves en *sammenheng mellom sykdom og skade*.

⁶² Andenæs (2005) s. 305.

⁶³ Se Syse (TFS 2006) s. 154 flg.

På strafferettens område pågår det en kontinuerlig debatt om hvorvidt det medisinske eller blandede prinsipp skal legges til grunn ved vurderingen av tilregnelighet.⁶⁴ Innvendingene mot et blandet prinsipp går nemlig i hovedtrekk ut på at slik årsakssammenheng vanskelig lar seg påvise.⁶⁵ Jeg forstår dette som at det medisinske prinsipp er begrunnet i et ønske om praktikable regler. Derfor er man i dag blitt stående ved det medisinske prinsipp på strafferettens område.

I sivilrettslig øyemed – særlig på erstatningsrettsområdet – viser en gjennomgang av rettspraksis de senere år at den samme spørsmålsstillingen har vært høyaktuell også på dette området, i første rekke knyttet til hvilket av disse ansvarsprinsipper som skal legges til grunn ved bedømmelsen av skyldene. Her har man falt ned på det blandede prinsipp.

Innenfor rammen av det sistnevnte prinsipp finnes det imidlertid to aktuelle systemer, som på hver sin måte viser hvordan det blandede prinsipp kan utformes. Disse omtales i det følgende som *det psykologiske system* og *det kausale/relative system*.⁶⁶

- (i) *Det psykologiske system* bygger på et tilleggskrav om årsakssammenheng, men i forlengelsen av dette må det i noen grad må kunne påvises en psykologisk sammenheng mellom sykdommen og skaden (psykologiske tilleggskriterier). Denne utformingen er orientert mer direkte mot personens forståelse av handlingens rettsstridighet. Man spør seg gjerne: Har sinnslidelsen påvirket gjerningspersonens forståelse av handlingen og konsekvensene av den? Det er altså *tilstedeværelsen* av en manglende intellektuell evne til å forstå og mestre risiko, som ligger til grunn for

⁶⁴ Justisdepartementet nedsatte den 25. januar 2013 et lovutvalg som foretok «en bred vurdering av utilregnelighetsreglene i straffeloven § 44, med særlig vekt på psykosevilkåret». Med Georg Fredrik Rieber-Mohn i spissen, tok utvalget stilling til i hvilken grad personer som lider av alvorlige psykotiske lidelser skal kunne dømmes strafferettslig for sine handlinger. At konklusjonen ble en videreføring av det medisinske prinsipp, fremgår nå av NOU 2014:10. Jeg benytter i fortsettelsen denne korttittel som referanse når jeg taler om tilregnelighetsutvalget.

⁶⁵ Folkestad (2017) s. 182

⁶⁶ I Syse (TFS 2006) s. 154 flg. differensieres det mellom det psykologiske prinsipp og det kausale prinsipp. En slik sonndring kan også skimtes i NOU 2014: 10 punkt 6.2.2. I min fremstilling opereres med et kausalt/relativt system, i samsvar med Nygaards terminologi på s. 389.

dette systemet og som potensielt kan legitimere handlingen. Samtidig får man frem at det er ulike variasjoner med hensyn til alvorlighetsgrad innenfor rammen av en diagnose, blant annet hensett til dagsform, symptomtrykk og individuelle trekk for øvrig. Systemet ser hen til om den konkrete skade er forårsaket av sinnslidelsen, men har hovedfokus på personens sviktende evne til å forstå og reflektere over at handlinger mer generelt er rettsstridige.

- (ii) *Det kausale/relative system* hviler på en tanke om at det må foreligge direkte årsakssammenheng mellom diagnosen og skaden. Ansvar foreligger med andre ord kun dersom skaden er et produkt av den mentale defekt. Denne måten å utforme reglene på innebærer at man betrakter sinnslidelsen som en mer eller mindre fast størrelse, før det tas stilling til om sinnslidelsen faktisk har vært årsak til den konkrete skade. I motsetning til det psykologiske system, hvor *forståelsen av handlingens rettsstridighet* står i fokus, rettes perspektivet under dette systemet seg mer mot sykdommens innflytelse på *den konkrete skaden*.

Det finnes altså noen nyanseforskjeller i kravet til sammenheng, som jeg nå illustrerer ved å analysere sakene *Psykotisk person I* og *Psykotisk person III*.

Problemstillingen er: Hvorfor var det så lett for skadevolder å passere inngangsvilkåret «forsett eller grov uaktsomhet», jf. skl. § 3-5, og dermed ilegges ansvar i *Psykotisk person I*, mens det nærmest tilsvarende inngangsvilkåret om «egen skyld» på skadelidtesiden, jf. skl. § 5-1 nr. 1, ikke lot seg passere i *Psykotisk person III*?

3.3 Analyse av Rt. 2005 s. 104 (*Psykotisk person I*)

3.4.1 *Sakens bakgrunn*

Grensene for psykotiske personers erstatningsansvar tema i Rt. 2005 s. 104. Saken gjaldt i denne saken sinnssykdom på skadevoldersiden. Temaet var oppreisningserstatning for gjentatte knivstikk mot annen person inne på Oslo Plaza i 2001. Fra sakkyndig hold var det påvist forfølgelsestanker om at noen ville skade gjerningsmannen, kombinert med at han hadde hørt stemmer fra himmelen om at han var en av Allahs utvalgte. Dette førte til at han knivstakk en sikkerhetstjenestemann ved resepsjonen i hotelllobbyen. Konklusjonen ble oppreisning, likevel begrenset til kr. 50.000 som følge av sinnslidelsen og manglende økonomisk evne hos skadevolder.

3.4.2 *Rettens vurdering*

Førstvoterende, som representant for flertallet, innleder med en historisk gjennomgang av opptakten til oppreisningsbestemmelsen i skl. § 3-5 bokstav a. Med henvisning til merknader i forarbeidene og uttalelser i juridisk teori, kommer han med følgende uttalelse:

*«Det at gjerningsmannen er utilregnelig, utelukker således ikke forsett, jf. Andenæs: Alminnelig strafferett 5 utgave sidene 240-241. Den psykiske abnormtilstand kan imidlertid være så dyptgripende at den utelukker forsett, jf. NOU 1974:17 om strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner side 153 første spalte».*⁶⁷

Flertallet gjør det med dette klart at det innenfor rammen av en sinnslidelse kan finnes ulike variasjoner. Og når graden av alvorlighet i sinnslidelsen på denne måten spiller inn, leder dette leseren i retning av *det psykologiske system*.

At sinnslidelse hos skadevolder kunne lede til ansvar, ble av flertallet begrunnet med en slags oppspalting i to ledd. I *Psykotisk person I* forløp argumentasjonen seg slik: 1) En konkret vurdering av subjektiv skyld («forsett»), og 2) en rimelighetsvurdering («utvist atferd»).⁶⁸ Ad sistnevnte ville det vært naturlig å stille et krav om direkte årsakssammenheng, jf. *det kausale/relative system*. Dette kommer imidlertid ikke klart nok frem i domspremissene. For å

⁶⁷ Rt. 2005 s. 104 avsnitt 39.

⁶⁸ Se også Duvaland (2005) pkt. 4 flg.

markere skillet mellom skyld og rimelighet, viser flertallet i stedet til en uttalelse i forarbeidene knyttet til kravet om subjektiv skyld:

«Når ikke ordene «forsettlig eller uaktsomt» er tatt med [i forarbeidene (Ot.prp.nr.48 (1965-1966) side 30)], skyldes det at dette kunne føre tanken inn på at det nødvendigvis skal foreligge grunnlag for personlig bebreidelse mot den sinnssyke for å ilegge ham ansvar. Som nevnt i merknadene foran s. 26 bør det neppe i alle tilfelle være et vilkår for erstatningsansvar at det er grunnlag for å rette personlig bebreidelse mot den sinnssyke for den atferd han har utvist.»⁶⁹ (min understreking)

Slik førstvoterende forsto rettskildematerialet, sluttet han med følgende:

«Jeg forstår § 3-5 bokstav a slik at om retten finner bevist at den sinnssyke var klar over at han anvendte vold, og at volden rettet seg mot et menneske, vil det foreligge forsett.»⁷⁰

I nærværende sak var skadevolderen «klar over» hva han gjorde med kniven, og at stikkene var «rettet mot et annet menneske», og det spilte da ingen rolle at det var påvist en psykotisk tilstand i skadeøyeblikket, jf. *det kausale/relative system*. Gjerningsmannen oppfylte derfor kravet til forsett i tråd med vurderingsledd 1) ovenfor.

Høyesterett splittet seg så i et flertall og et mindretall. Mindretallet, representert ved dommer Flock og Schei, synes å mene at den todeling av skyldvurderingen og rimelighetsvurderingen som flertallet la opp til, ble for kategorisk:

Ved den konkrete vurderingen av om det er riktig å ilegge en sinnssyk et slikt ansvar, må de hensyn oppreisningsbestemmelsen skal ivareta komme sentralt inn. Dette må gjelde hva enten ansvaret forankres i «kan»-regelen i § 3-5 eller i rimelighetsvurderingen etter § 1-3.⁷¹

Ved en mer helhetlig tilnærming fikk en bedre frem nærheten mellom sykdom og den konkrete knivstikkingen, i tråd med *det kausale/relative system*. Til tross for at knivstikkingen isolert sett var tilført sikkerhetsvakten med forsett i lovens forstand, viser votumet at domstolene har en nokså vid skjønnsmargin til å bedømme i hvilken grad skaden har årsak i sykdommen:

⁶⁹ Rt. 2005 s. 104 avsnitt 40.

⁷⁰ Rt. 2005 s. 104 avsnitt 42.

⁷¹ Rt. 2005 s. 104 avsnitt 64.

«Ved den rimelighetsvurdering som det gis anvisning på, må det være et sentralt moment i hvilken grad den skadevoldende handling kan sies å være påvirket av sinnssykdommen. Jo sterkere sykdommen har virket inn, dess mer vil det tale mot ansvar. [...]

Han [gjerningsmannen] manglet - for å låne professor Grünfeldts uttrykk - «rom for handlingsfrihet». B har utvist forsett i den forstand at han med vilje har stukket A med kniven, fullt oppmerksom på de alvorlige følger dette kunne få for den som ble rammet. Men denne atferd synes fullt ut å være styrt av psykosen. Dermed mangler helt den bebreidelse som etter min oppfatning utgjør et sentralt element i oppreisningsbestemmelsen i § 3-5». ⁷²

Jeg er mest tilbøyelig til å være enig med mindretallets mer prinsipielle tilnærming når det gjelder formuleringen av vurderingstemaet for sinnslidende personer. Votumet viser at de i langt større grad enn flertallet åpner for en vurdering av skylddevne. Hensett til de ekstraordinære og alvorlige handlinger som rammes og det skjerpede skyldkrav som ligger i forsettbegrepet etter skl. § 3-5, kommer dette med selvskylddevne særlig på spissen og gir god grunn til nærmere refleksjon av skadevolders kunnskap om tid, sted mv.

3.4 Analyse av Rt. 2015 s. 606 (*Psykotisk person III*)

3.4.1 Sakens bakgrunn

Saken inntatt i Rt. 2015 s. 606 ble avsagt av Høyesterett den 21. mai 2015 (*Psykotisk person III*) og gjaldt en psykotisk person som hadde tatt seg inn på Jernbaneverkets togparkering og kommet alvorlig til skade da han klatret opp på en togvogn og fikk elektrisk støt i seg. Skadelidte, en mann på 33 år, hadde kommet seg inn på togparkeringen gjennom et nedtråkket gjerde. Deretter klatret han opp på taket av en togvogn som var midlertidig hensatt på jernbaneområdet. Han kom så i kontakt med en høyspentledning som sendte strøm gjennom kroppen hans og førte til at han tok fyr. Mannen ble påført sterke forbrenningsskader, med amputasjon av begge bena som den sentrale følge. Han fikk full erstatning, da det ikke var adgang til reduksjon i erstatningskravet som følge av den alminnelige medvirkningsregelen i skl. § 5-1 nr. 1.

⁷² Rt. 2005 s. 104 hhv. avsnitt 62 og 67

3.4.2 Rettens vurdering

For Høyesterett var erstatningsansvaret ubestridt, all den tid hjemmelen i skl. § 2-1 (arbeidsgiveransvaret) dekker forsømmelse av den rutinemessige sikring og kontroll av kontaktledningsnettet og vedlikehold av gjerder. Tvistetemaet var mer prinsipielt om psykotisk motiverte medvirkningshandlinger skulle rammes av kravet til «egen skyld» i relasjon til skl. § 5-1 nr. 1. Ifølge Høyesterett refererer ordlyden «egen skyld» til

«det tradisjonelle erstatningsrettslige begrep som stiller krav om bebreidelse.»⁷³

Med utgangspunkt i autoritative rettskilder, herunder lovforarbeider og juridisk litteratur, kom Høyesterett enstemmig til at kravet til «egen skyld» etter skl. § 5-1 nr. 1 ikke foreligger der

«skadelidte var psykotisk på handletidspunktet og det samtidig er godtgjort at det er årsakssammenheng mellom psykosen og skaden».⁷⁴

Førstvoterende formulerer her et vurderingstema i samsvar med *det kausale/relative system*, jf. ovenfor. Samtidig forlater man et rendyrket *medisinsk prinsipp*. Dette stemmer godt overens med uttalelsene som hentes fra Nygaard om at skyldvnevurderingen under «egen skyld» bygger på «eit *relativt* system»,⁷⁵ og Askeland, som uttaler at det «kan det være skyld på skadelidtesiden «dersom handlinga ikkje er motivert av sjukdomen»»⁷⁶.

Høyesterett viser så til et utdrag fra Lagmannsrettens bevisvurdering, som hadde funnet det bevist (les: «godtgjort») at den tilstrekkelige sammenheng mellom sykdom og skade, forelå:

«Etter lagmannsrettens bevisvurdering var A «psykotisk den aktuelle natta» og «hans psykotiske tilstand gjorde at han ikke var i stand til fullt ut å bedømme risikoen ved å bevege seg inn på jernbanens område

⁷³ Rt. 2015 s. 606 avsnitt 38.

⁷⁴ Rt. 2015 s. 606 avsnitt 39

⁷⁵ Se Nygaard (2007) s. 389.

⁷⁶ Askeland, B. (2018, 8. februar). Kommentar til skadeserstatningsloven (note 24). Hentet i Norsk lovkommentar, 08. april 2018, fra www.rechtsdata.no

og i særdeleshed å forstå farene ved å klatre opp på taket på jernbanevogna». Videre er det funnet bevist at As sinnslidelse var en av «flere vesentlige, samvirkende årsaksfaktorer til ulykken» [...]

Dette kan etter min oppfatning ikke forstås på annen måte enn at lagmannsretten har funnet det bevist at A var psykotisk på handlingstidspunktet, og at det var årsakssammenheng mellom hans sinnstilstand og skaden.»

Lagmannsrettens syn på bevisspørsmålet, blant annet knyttet til årsakssammenheng, legges i denne saken automatisk til grunn. Å velge et skarpskåret utsnitt fra lagmannsrettens begrunnelse som ikke er i samsvar med det resultat lagmannsretten selv kom til, er imidlertid problematisk. Argumentasjonen i Høyesterett fremstår som nokså ufullendt når de etter premissene å dømme ikke anså det relevant at lagmannsretten – i medvirkningsvurderingen etter skl. § 5-1 nr. 1 – fant det bevist at mannen «forsto [...] hvor han var» og at «A var klar over at det var forbundet med fare å være på jernbanens område». Med dette tar Høyesterett også – om enn indirekte – avstand fra *det psykologiske system*, som krever en mer inngående vurdering av mannens tanke- og handlingsmønster. Dertil tar de ikke hensyn til variasjonene som kan antas å eksistere innenfor rammen av skadelidtes egen diagnose, jf. *det psykologiske system*. Samlet sett kan det derfor virke som Høyesterett leder argumentasjonen mer inn mot *det medisinske prinsipp*.

3.5 Vurdering og sammenfatning

I begge de refererte dommer er det ubestridt at personen kvalifiserer for en psykosediagnose. Høyesterett synes imidlertid i å gå lenger i å utelukke psykose som avkortnings- eller bortfallsgrunn under skadelidtes medvirkningsansvar etter skl. § 5-1, enn hos en skadevolder som er psykotisk på skadetidspunktet, se skl. § 1-3 om sinnssykes ansvar. Det er derfor nærliggende å undersøke om det går et prinsipielt skille ved vurderingen av skyld og skyldevne hos sinnslidende personer.

Parallelt med et uttrykkelig krav om skadelidtes «egen skyld» i skl. § 5-1 nr. 1, er det etter skl. § 3-5 et inngangsvilkår for skadevolders oppreisningsansvar – samt anvendelse av § 1-3 – at vedkommende har utvist «forsett eller grov uaktsomhet». Etter ordlyden stilles det i begge tilfeller et skjerpet skyldkrav. For den sinnslidende skulle det, uavhengig av hvordan skyld graderes, tilsynelatende kunne kreves lik kunnskap om personens innsikts- og mestringsevne,

enten man befinner seg på området for forsettsvurderingen etter skl. § 3-5 a eller etter skyldvurderingen i skl. § 5-1 nr. 1. Som tidligere antydnet, tar jo vilkåret om «egen skyld» opp i seg alle skyldformer.

I *Psykotisk person III* slår førstvoterende nokså kategorisk fast et vurderingstema i samsvar med *det kausale/relative system*. Omtrent tilsvarende kategorisering skjer hos flertallet i *Psykotisk person I* ved angivelsen av en nokså skarpskåret skillelinje mellom vurderingene av skyld og rimelighet. Til tross for ulike termer på ansvarsprinsippene, synes Høyesterett i begge dommer å legge til grunn et vurderingstema som er innenfor rammen av det blandede prinsipp. Det er imidlertid først hos mindretallet i *Psykotisk person I* at en kan skimte en tendens til en mer inngående vurdering av sinnslidelsen under et krav om skyldevne, i samsvar med *det kausale/relative system*.

4 Analogisk anvendelse av skl. § 1-3 for psykotisk skadelidte?

4.1 Introduksjon – problemformulering

Hittil har fokuset vært rettet mot ulikhetene mellom skadevolder og skadelidt, blant annet med hensyn til rolleforventninger og hvem ansvaret gjelder for, se pkt. 2.2.2 flg. Når skl. § 1-3 og skl. § 5-1 nr.1 er plassert innenfor det samme, generelle rammeverk, fungerer disse refleksjonene som bakteppe for å foreta en undersøkelse om retningslinjene som følger av lovteksten i skl. § 1-3 første punktum, kan anvendes analogisk ved spørsmålet om hvordan medvirkning fra psykotiske skadelidte skal behandles.

Den sentrale spørsmålsstilling blir da om *systemet* som skl. § 1-3 første punktum gir anvisning på, kan etableres som en ny regel på skadelidtesiden, ved siden av eller integrert i skl. § 5-1 nr. 1. I så fall inngår momentet «direkte årsakssammenheng mellom sykdom og skade», jf. *det kausale/relative system*, inn som ett av flere momenter i den konkrete rimelighetsvurdering som foretas, jf. ordlydens «kan» og «rimelig», jf. § 5-1 nr. 1.

4.2 Analogisk anvendelse av regelen om selvforskyldt rus

4.2.1 Det teoretiske utgangspunkt

Det følger av skl. § 1-3 *annet punktum* at dersom skadevolder «selvforskyldt [er] brakt i en forbigående tilstand som nevnt [sinnsyk] har han det ansvar som ellers ville følge av alminnelige erstatningsregler».

Nygaard synes å åpne for at tilsvarende formulering vil også kunne benyttes på skadelidtesiden, og da «[...] blir [skadelidte] vurdert som om hans faktiske medverkande handling var gjort i edru tilstand. Men beviskravet for at han var rusa må i så fall være strengt, jfr. Rt. 1990 s. 688».⁷⁷ Nygaard synes uten videre å benytte regelen i § 1-3 analogisk på skadelidtes side, noe

⁷⁷ Nygaard (2007) s. 389 og 390

som også synes å være «sikker rett». Standpunktet begrunnes ikke nærmere, men fokuset rettes i det vesentlige mot en gjennomgang av rettspraksis når han kommer frem til at rekkevidden av ordet selvforskyldt skal bedømmes ut i fra «vanlege beviskrav og vanleg skadebotrettsleg aktløysevurdering».⁷⁸

Adgangen til å trekke slike slutninger per analogi fra regelen om selvforskyldt rus, jf. skl. § 1-3 annet punktum, illustrerer to aspekter ved analogi: Det viser helt grunnleggende at *erstatningsrettsområdet generelt sett* gir lite motstand mot analogi, samt at vår regel i skl. § 1-3 er *egnet for* analogisk anvendelse. Analysen vil det følgende ta for seg spørsmålet om tilsvarende harmoni mellom skadevolder og skadelidt også kan oppnås for så vidt gjelder ikke selvforskyldte psykoser. Jeg beveger meg altså fra regelen om selvforskyldt rus i skl. § 1-3 annet punktum og over på de ikke selvforskyldte psykoser.

4.2.2 Korrelasjonen mellom selvforskyldt rus og sinnssykes alminnelige ansvar

Nygaards analogislutning, som også har vunnet oppslutning i andre juridiske fremstillinger, er av generell karakter. Uttalelsene må følgelig betraktes som at heller ikke analogi fra skl. § 1-3 *første punktum*, er utelukket. Etter mitt skjønn kommer dette klarest frem ut i fra et «fra det mer til det mindre»- synspunkt.

Karakteristisk for den *selvforskyldte rus* er at skadelidte både har utsatt seg selv for risiko og på eget initiativ satt seg selv i eller fremkalt denne sårbare situasjon, jf. skl. § 1-3 annet punktum analogisk anvendt. Skadelidte, B, kan for eksempel finne på å sette seg på et verandarekkverk fullt uvitende om faren denne isolert sett representerer, som følge av hennes alkoholpåvirkede tilstand. Dersom A, i rollen som skadevolder, tar tak i henne og hun faller, kan det hevdes at B på forhånd egentlig har tatt «to steg» i retning av å øke risikoen for skade: Skadelidtes ubalanserte og til dels sleivete atferd kunne føres tilbake til hennes valg tidligere på kvelden om å drikke vin, som etablerte en risiko for fall som ble forsterket ved plasseringen på As rekkverk. Hun har altså gjort det «mer».

Lider skadelidte av en *psykose*, er det ikke på samme måte spørsmål om diagnosen er fremkalt av skadelidte selv: Skadelidte har uforskyldt kommet i den situasjon at hun eksponerer seg for

⁷⁸ Nygaard (2007) s. 390

risiko. Annerledes sagt er det fraværet av den subjektive frie vilje som gjør at en i psykosetilfeller ikke har tilsvarende valg som i russituasjonene. Det er også de samme aspekter som begrunner hvorfor skadelidte i psykosetilfellene kun kan sies å ha tatt «ett steg» i retning av å øke risikoen for skade. – Hun har gjort det «mindre».

Når det ikke er noen absolutte sperrer mot analogi for den som ikke bare har utsatt seg selv for risiko, men som *i tillegg* – gjennom sin subjektive frie vilje – har tatt midler for å fremskape risikosituasjonen, bør det altså ikke hindre tilsvarende analogianvendelse dersom sinnslidelsen stammer fra noe utenfor personens kontroll. Sagt annerledes: Regelen om psykose synes å ha lik overføringsverdi per analogi som regelen om selvforskyldt rus, nettopp fordi sistnevnte er den mer «streng» regel i denne relasjon. Skal skadelidte behandles etter alminnelige erstatningsrettslige regler ved vurderingen av selvforskyldt rus, vil dette nødvendigvis skape en skjerpet norm sammenlignet med den mer lempelige adgangen til å høres med en psykoselidelse, sml. ordlydens «rimelig» i skl. § 1-3 første punktum.

I forlengelsen av forrige punkt, kan synspunktet «fra det mer til det mindre» også anvendes som en slags motsetningsslutning fra det spesielle til det generelle. Sammenholdes skl. 1-3 annet punktum og den korresponderende begrunnelse for denne regelen, observeres for det andre at bestemmelsen har karakter av en detaljert spesialregel. Dette kommer klart frem av de mer spesifikke tilleggsvilkår «selvforskyldt» og «forbigående tilstand», jf. annet punktum. Det kan man vel også se ved at annet punktum har en mer innskrenket personkrets for øye, jf. den direkte henvisningen til «skadevolder». Askeland antar at meget detaljerte regler i seg selv gjør motstand mot analogi:

«For det første har det for slike regler formodningen mot seg at lovgiver ville ha løst et lignende tilfelle på samme måte. Detaljeringsnivået tilsier at regelens rekkevidde er nøye gjennomtenkt, og da blir det tilsvarende illojalt å anvende regelen per analogi. For det annet vil en detaljert regel utgjøre motstand mot analogi fordi det blir vanskeligere enn ellers å trekke ut et sammenligningskriterium som kan anvendes.»⁷⁹

Siden det ikke foreligger noen bindinger mot å anvende skl. § 1-3 annet punktum analogisk, *til tross* for sin karakter av en spesialbestemmelse, er det i alle fall lite som skulle tilsi at den mer generelle bestemmelse i skl. § 1-3 første punktum, er forhindret fra en analogisk anvendelse.

⁷⁹ Bjarte Askeland, «Om analogi og abduksjon» i *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2004, s. 499-547 (s. 520 punkt 3.2.3.3)

Resonnementet kan sies å bygge på en motsetningsslutning fra uttalelsen til Askeland, og kan være et støtteargument for påstanden om at også skl. § 1-3 første punktum kan anvendes analogisk for psykotisk skadelidte dersom han har medvirket til skaden.

4.3 Vilkårene for enkeltanalogi

Det minnes om at enkeltanalogi fra skl. § 1-3 forutsetter en skjønnsmessig vurdering av følgende retningslinjer: *faktisk likhet*, *formålslikhet* og at analogisk anvendelse vil bidra til en *god regel*, se nærmere pkt. 1.4.1.

4.3.1 Faktisk likhet

Analogisk anvendelse av regelen i skl. § 1-3 annet punktum om selvforskyldt rus er altså hovedargumentet for at også bestemmelsens første punktum har generell spennvidde og derved kan anvendes analogisk på skadelidtesiden, for eksempel ved medvirkningshandlinger som er psykotisk motivert. Bindeleddet mellom sinnslidendes ansvar etter skl. § 1-3 og sinnslidendes medvirkningshandlinger kommer enda klarere frem om en fokuserer på de faktiske likhetstrekk mellom dem. En umiddelbar observasjon viser at begge tilfeller retter fokuset mot psykiske avvikstilstander: Objektet til skl. § 1-3 første punktum er de opplistede avvikstilstander, deriblant psykosene, jf. formuleringen «sinnssyk». Tilsvarende ligger til grunn for psykotisk motiverte medvirkningshandlinger.

4.3.2 Formålslikhet

I *Psykotisk person III* argumenterer staten hardnakket for at psykose ikke bør utelukke erstatningsrettslig skyldene etter skl. § 5-1 nr. 1, nettopp fordi psykose ikke utelukker skyldene etter skl. § 1-3.⁸⁰ Denne sammenstillingen begrunnet staten i rettssystematiske hensyn. Høyesterett var uenig. Førstvoterende bemerket at bestemmelsen i skl. § 1-3 fikk sin utforming i justiskomiteén hvor et flertall uttalte at det skal gjelde for «enhver sinnssyk at skaden bare skal erstattes hvis det finnes rimelig, dvs. uansett om skaden er voldt under innflytelse av sykdommen eller ikke, jf. Innst. O. VIII (1967-68) side 18».

⁸⁰ Rt. 2015 s. 606 på avsnitt 50

Følger man Høyesteretts argumentasjonslinje på dette punkt, ser en nokså umiddelbart at uttalelsen de henter fra lovforarbeidene, er generell. Dette viser seg på flere måter. For det første rammer uttrykksformen «enhver» en ubestemt krets av personer. Det ser man også ved å sammenholde uttalelsen i forarbeidene med skl. § 1-3 sin ordlyd, som benytter det demonstrative pronomen «Den» for å angi aktuelle personkategorier. En mer spesifikk angivelse av skadevolder i forarbeidene ville være naturlig for å utelukke eventuelle mulige gjerningspersoner. Dette valget kan ha overføringsverdi til spørsmålet om regelen kan anvendes på skadelidtesiden per analogi: Lovgivers valg av ikke å utelukke eventuelle gjerningspersoner må få tilsvarende anvendelse overfor mulige skadelidte. Disse argumenter trekker altså i retning av at skl. § 1-3 første punktum har generell rekkevidde og kan anvendes analogisk.

4.3.3 Regeldanningens godhet: Konsekvens og konsistens som konkurrerende størrelser?

Analogi forutsetter at regeldanningen er god, i samsvar med grunnleggende rettssikkerhetshensyn. Under fanen rettssikkerhet ligger blant annet konsekvenssynspunkter og hensynet til at like tilfeller skal behandles likt – konsistenshensynet. I en analogidrøftelse som over vil disse hensyn stå i et konkurrerende forhold til hverandre. Når jeg nå faller ned på at likhetsbetraktninger får gjennomslag for så vidt angår analogi fra skl. § 1-3 første punktum, er dette dels begrunnet i behovet for felles retningslinjer for sinnslidende personer ut i fra koherens- og systembetraktninger, dels fordi formueretten mer generelt ikke møter de samme sperrer mot analogi som eksempelvis strafferetten, hvor legalitetsprinsippet regjerer.

Jeg mener for øvrig at det ligger en rasjonell logikk i at en psykotisk person bør behandles på samme måte enten han er på skadevolders side eller på skadelidtes side. Det er vanskelig å fornuftsmessig forsvare at den spesielle disposisjonen psykose fritar helt på skadelidtes side, jf. *det medisinske prinsipp*, mens den leder til en konkret rimelighetsvurdering og et *blandet prinsipp* på skadevolders side.

Samlet sett taler de beste grunner for å legge til grunn at skl. § 1-3 første punktum kan anvendes per analogi i tilfeller av psykotisk motivasjon på skadelidtes side.

5 Årsakskravet under et kausalt/relativt system

5.1 Innledning

Skal det etableres en felles vurderingsnorm for skadevolder og skadelidt, stiller det grunnleggende krav til årsakssammenheng, dvs. den grad av sammenheng det skal være mellom den sinnslidendes handling og den inntrufne skade.

5.2 Tradisjonelt utgangspunkt: vilkårlæren⁸¹

Som nevnt under punkt 3, bygger *det kausale/relative system* på at i tillegg til å kvalifisere for en sinnslidelse, må det være direkte årsakssammenheng mellom sinnslidelsen og skaden. En hevdvunnen definisjon på årsakssammenheng er å finne i Rt. 1992 s.64 (P-pilledom II):

«Årsakskravet mellom en handling eller unnlatelse og en skade er vanligvis oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd dersom handlingen eller unnlatelsen tenkes borte. Handlingen er unnlatelsen er da en nødvendig betingelse for at skaden inntreffer.»⁸²

Ved vurderingen av om en p-pille kunne lede til hjerneskade som nevnt i dommen, presiserte førstvoterende at formuleringen «nødvendig» er en henvisning til at «[pillebruken] har vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den».⁸³ Overført til vårt tilfelle, kan denne vurderingen således sies å bestå av to elementer: For det første er det et spørsmål om psykosen i det hele tatt har vært en nødvendig, samvirkende årsak til skaden. Dette omtales av Nygaard som faktisk eller historisk årsakssammenheng.⁸⁴ For det annet vil man se bort i fra

⁸¹ At vilkårlæren – alternativt betingelseslæren – fremdeles er den tradisjonelle hovedregelen ved vurdering av årsakssammenheng, er stadfestet i blant annet Rt. 2007 s. 158 (Pseudoanfall) og Rt. 2007 s. 172 (*Schizofreni*)

⁸² Rt. 1992 s. 64 på s. 69

⁸³ Rt. 1992 s. 64 på s. 70

⁸⁴ Nygaard (2007) s. 322. Lødrup (2009) s. 326 inntar samme standpunkt om bruken av faktisk årsakssammenheng.

psykosen dersom den kun er et uvesentlig ledd i handlingsforløpet som ledet til skade. Dette kan kalles for en kvalitetstest av den allerede etablerte faktiske årsakssammenheng.

Spørsmålet i det følgende knytter seg til det siste; Hvor ubetydelig eller uvesentlig må skadelidtes psykose ha vært i årsaksrekken for at skadelidte pålegges et medansvar?

5.3 Kvalitetstesting av årsakssammenheng i tilfeller av psykotisk motivasjon på skadelidtesiden

Hvorvidt sykdommen også har vært en tilstrekkelig årsak til skade, beror på hvordan vurderingstemaet formuleres. I *Psykotisk person III* la Høyesterett til grunn at det var nok at det var godtgjort at det foreligger «årsakssammenheng mellom psykosen og skaden». Lagmannsretten tok utgangspunkt i at «As sinnslidelse var én av flere vesentlige, samvirkende årsaksfaktorer til ulykken». Sinnslidelsen var således ikke alene som årsak i hendelsesforløpet, men var *én* vesentlig årsak, sidestilt med mannens egen atferd og Jernbaneverkets manglende vedlikehold av gjerder.

Utgangspunktet for en skadelidt som har en psykisk predisposisjon er at skadevolder må ta skadelidte «som han er»⁸⁵. Dette er hovedfunksjonen til det alminnelige sårbarhetsprinsippet.⁸⁶ Tanken bak prinsippet er at skadevolder må bære risikoen for at akkurat *denne* skadelidte er mindre motstandsdyktig enn den «normale» skadelidte. Kjelland begrunner prinsippet i rimelighetshensyn, som dypest sett bygger på hensynet til «respekt for menneskers individualitet».⁸⁷ Disse utgangspunktene viser at et krav til at psykosen var en ikke uvesentlig, samvirkende årsak til skaden passer godt med alminnelige erstatningsrettslige regler.

⁸⁵ Nygaard (2007) s. 339. «Som han er»-synspunkter ble først lagt til grunn i Rt. 1997 s. 1 (*Rossnes*), og har senere etablert seg og blitt lagt til grunn hos domstolene i blant annet Rt. 1999 s. 1473 (*Stokke*), Rt. 2000 s. 1614 (*Passiv røyk I*) og Rt. 2001 s. 320 (*Nilsen*)

⁸⁶ Prinsippet er særlig utviklet av Morten Kjelland, «Årsakssammenheng og bevis» i *Personskadeoppgjør 2015-revidert utgave september 2015*, s. 51, (s. 63 punkt 3.3.2). Se også hans doktorgrad «Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten - en analyse av generelle og spesielle årsaksregler». Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2008.

⁸⁷ Kjelland (2015) s. 63

6 Avsluttende bemerkninger

I punkt 6.1 kommenteres mitt forslag om å benytte det kausale/relative system som felles vurderingsnorm for skadevolder og skadelidt, mens punkt 6.2 oppsummerer funnene i avhandlingen.

6.1 Rettspolitiske refleksjoner

Høyesterett kan, med formål om å avklare rettstilstanden, av og til sies å «hoppe over gjerdet der det er lavest». Saken i *Psykotisk person III* er et godt eksempel i så måte. Med førstvoterende sin henvisning til *det kausale/relative system* forventes at dette systemet nettopp brukes. I denne saken ville dette innebære at psykosen til en 33 årig mann var en ikke uvesentlig og samvirkende årsak til amputasjon av begge bena, jf. kravet til årsakssammenheng i punkt 5.2. Riktignok var det vel en faktor i årsaksrekken at psykose var påvist fra sakkyndig hold. Dette var ubestridt. Men Høyesterett slår nærmest kategorisk fast et vurderingstema som de unnlater å drøfte nærmere. Skal man holde fast ved et etablert blandet prinsipp, bør det i det minste kreves en dypere forståelse av årsakssammenheng mellom psykosen og skaden. I alle fall må dette gjelde der skadelidte i det alt vesentlige har tatt initiativet til og fremkalt skaden, mens skadevolders rolle utelukkende er passiv og så vidt kvalifiserer for ansvar. Årsaken kan være en uheldig differensiering mellom det rettslige og det medisinske psykosebegrep. Med uheldig mener jeg at det skaper lite koherens i rettssystemet om tekniske argumenter som at den psykotiske var klar over tid og sted, skal brukes som argument **for** oppreisningsansvar i *Psykotisk person I*, mens slike aspekter ble sett bort i fra i *Psykotisk person III*. Det kan således virke som at den sistnevnte dom likevel leder tankene inn mot et medisinsk prinsipp. Jeg observerer at argumentasjonen til Høyesterett særlig svikter på to punkter:

Etter en historisk gjennomgang av medvirkningsbestemmelsen, viser førstvoterende til at skyld er en referanse til «det tradisjonelle krav om bebreidelse». I fortsettelsen er det altså den subjektive klander som er styrende for argumentasjonen, og ikke de objektive elementer som lovforarbeidene uttrykkelig gir anvisning på. Om Høyesterett bevisst unnlater å se merknadene i forarbeidene eller om det skyldes ren forglemmelse, vites ikke. Men ved utelukkende å fokusere på den subjektive bebreidelse fremstår argumentasjonen ganske så ensidig i retning

av å frita enhver psykotisk for sine medvirkningshandlinger. En balansert gjennomgang av rettskildene ville vist at materialet er sprikende og ikke gir noe entydig svar på om det er noe i medvirkningsregelen som binder den til skyld. Antagelig ville dette bidratt til en større erkjennelse av behovet for utredning og endring av lovteksten i skl. § 5-1 nr. 1.

I kjølvannet av *Psykotisk person III*, kan det for det annet settes spørsmålsteget ved om denne tendensen til automatikk i forholdet mellom skadelidtes sykdom og full reparasjon av hans egen skade, er i samsvar med «folks rettsoppfatning»⁸⁸.

*Norsk rettsteori ikke har foretatt noen dyptgående og prinsipiell analyse av hensyn som begrunner den alminnelige medvirkningsregelen. Juridiske forfattere nøyer seg i stedet med å bruke hovedhensynene reparasjon og prevensjon, samt rimelighet.*⁸⁹

*Prevensjonshensynet er, som vi har sett, en samlebetegnelse for flere fremtidig ønskede effekter av en regel.*⁹⁰ I NOU 2011: 16 legges det til grunn at det er omdiskutert hvorvidt erstatningsreglene i det hele tatt har en atferdsstyrende funksjon. Stang⁹¹ antar at den avskrekkende virkning av en medvirkningsregel først og fremst er en bieffekt, mens Trolle⁹² synes å mene at man i realiteten bare har overført synspunkter fra culpa-regelen på skadevoldersiden, over til skadelidtesiden.

*På bakgrunn av Frøseth, som nedtoner prevensjonshensynet og dirigerer oss mot Vinding Kruses formulering av medvirkningsregelen som et «risikofordelingsproblem», samt Kjønstad, som med henvisning til Johs. Andenæs uttaler at «den drivende kraft ved utformingen av reglene om skadelidendes medvirkning ... har vært tanken på det rimelige og rettferdige resultat», velger jeg å anse ideer om rettferdighet som en slags overbygging til idealer om reparasjon og prevensjon i tilfeller av medvirkning på skadelidtesiden.*⁹³

Hva gjelder *folks rettsoppfatning*, vil nok de fleste mene at det å bevege seg inn på et avsperrert jernbaneområde bestående av tog, skinner og ledningsnett med høyspentstrøm, ikke er noe en bør foreta seg. Dette særlig på grunn av risikoens art og grad, men også i en viss utstrekning på grunn av sannsynligheten for at skadeevnen vil realisere seg – risikoens nærhet. Passasjen via

⁸⁸ Erstatningslovutvalget i NOU 1977: 33 s. 36.

⁸⁹ Se Engstrøm (2010) s. 196

⁹⁰ Frøseth (2013) s. 203.

⁹¹ Stang, *Skade voldt av flere*, 1918 s. 155

⁹² Trolle, *Risiko & Skyld*, 1969 s. 412

⁹³ Kjønstad (2002) s 504

gjerdet og inn på jernbaneområdet var bare første steg i farens retning. – «Respekten for elektrisitet» generelt og en noenlunde «klar» formening om at flytoget kunne komme, måtte deretter gi mannen sterke indikasjoner på at han befant seg på et sted han ikke burde vært.

Når Høyesterett i *Psykotisk person III* ikke kommer inn på sistnevnte aspekter gjennom argumentasjonen, tyder det på at behovet for en mer generell rettslig avklaring for dette typetilfellet kom i forgrunnen av hensynet til det individuelle tilfellets egenart. Som vi har sett, rammer psykoselidelser individuelt, jf. punkt 1.2. Allerede dette gir god grunn til nærmere refleksjon over hvilken kunnskap en hadde om tid, sted mv. Dessuten vil man ut i fra konsistenshensynet gå ut i fra at like tilfeller skal behandles likt, i tråd med å sikre rettsordenens legitimitet og befolkningens forutberegnelighet. For å skape konsistens i tilfeller av psykotisk motivasjon må det kalkuleres med erkjennelsen om at én psykoselidelse aldri vil tilsvare en annen. Står domstolen overfor en psykotisk skadelidt, er det ikke likhet i domsslutningene for psykotiske skadelidte man er opptatt av; det er – utover formulering av vurderingstema – dannelsen av *felles retningslinjer for en mer inngående og fyllestgjørende drøftelse av typetilfellet*. Bare slik vil man i erstatningsretten unngå en uheldig stigma knyttet til lidelsene og å skape en rettsfølelse som folk flest vil anerkjenne.

6.2 Konklusjon

Avhandlingens arbeid har bidratt til to erstatningsrelevante funn.

For det første har det gjennom arbeidet vært problematisert om det er noe i medvirkningsregelens natur, slik den fremkommer i skl. § 5-1 nr. 1, som binder den til skyld og skyldevne. Slik rettskildematerialet i dag fremstår er det, i alle fall *de lege lata*, grunnlag for å besvare dette spørsmålet bekreftende.

Det gjenstår imidlertid å se hvilken betydning saken i *Psykotisk person III* har for fremtidige potensielle skadelidte. Passerer skadelidte aldri inngangsvilkåret «egen skyld» i tilfeller av psykotisk motivasjon, er det i det vesentlige lempingsadgangen i skl. § 5-2 som skadevolder kan påberope seg, eventuelt at årsakssammenhengen mellom sinnslidelsen og skaden ikke er adekvat. Ad sistnevnte vil det å kreve at skadevolder til enhver tid må ta skadelidte «som han er», innebære at det nevnte sårbarhetsprinsippet tøyes nokså langt. Fra en skadevolder sitt

ståsted, kan det argumenteres for at også like skadevoldere skal behandles likt, ut i fra den likeverdighetstanke som ligger til grunn for sårbarhetsprinsippet. Siden skadelidtes særlige disposisjon for sinnslidelser og andre helseproblemer ofte er skjult og derved mindre synbar for skadevolder, vil skaden fremstå mindre påregnelig og føre til at det forebyggende (preventive) element svekkes.⁹⁴ Da vil det på nytt aktualisere en dypere forståelse av spørsmålet om årsakssammenhengen mellom sykdom og skade, men da knyttet til om sammenhengen er adekvat.

Jeg har for det annet undersøkt om *det kausale/relative systemet* som skl. § 1-3 innbyr til, kan etableres som en ny regel for den psykotisk skadelidte per analogi, sml. forståelsen av «egen skyld» i skl. § 5-1 nr. 1. Også svaret på dette antas ut i fra gjeldende rett å være ja.

I dette arbeidet har det vært en uttrykt målsetning å tilgodese erstatningsrettens grunnleggende idealer, herunder rettferdighet som en overbygging til reparasjon og prevensjon. Reparasjonshensynet slår normalt ikke til for skadelidte, som skal begrense egen skade. Når skadelidte er sinnssyk og i tillegg synes å dominere skadeforløpet, kan det imidlertid hevdes at man beveger seg mer og mer over på den begrunnelsen som ligger grunn for systemet etter skl. § 1-3 første punktum om sinnssykes ansvar. Under en slik synsvinkel blir det en glidende overgang mellom ønsket om å begrense egen skade og erstatningsrettens mål om å utpeke skadens korrekte ansvarsperson. Skadelidte løftes på denne måten gradvis ut av egen rolle og inn i posisjonen som ”skadevolder”. For best mulig å skape konsistens og system i regelverket, er det først og fremst en anvendelse av skl. § 1-3 første punktum per analogi som er den beste løsningen i retning av å skape en felles vurderingsnorm. Analogi leder til at det ikke lenger er noen ren automatikk i at skadelidte kan tre ut av denne rollen som ”skadevolder” under henvisning til hans egen sinnslidelse.

Skal skadelidte tre ut av dette gjensidige avhengighetsforholdet og tilbake i rollen som den uskyldige skadelidte, er det i så fall fordi skaden anses å være et produkt av hans egen diagnose. Uten en slik sammenheng mellom sykdom og skade, dannes heller ingen felles vurderingsnorm for skadevolder og skadelidte som på en tilstrekkelig måte fanger opp de komplekse realiteter som erstatningssaker med sinnslidende, representerer.

⁹⁴ Se for lignende synspunkter Kjelland (2015) s. 64.

7 Register

7.1 Lovhenvisninger

Lov 20. mai 2005 nr. 28, Lov om straff (strl.)

Lov 2. juli 1999 nr. 62, Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (phvl.)

Lov 13. juni 1963 nr. 26, Lov om skadeserstatning (skl.)

Lov 28. april 1961 nr. 2, Psykisk helsevernloven (opphevet) (phvl.)

Lov 22. mai 1902 nr. 11, Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (strl.ikrl.)

7.2 Forarbeider

7.2.1 Norges offentlige utredninger - NOU

NOU 2014:10 *Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern*

NOU 2011: 16 *Standardisert personskadeerstatning*

NOU 1977: 33 *Om endringer i erstatningslovgivningen*

7.2.2 Preposisjoner

Ot.prp.nr. 51 (2004-2005), *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*

Ot.prp. nr. 81 (1986-1987), *Om lov om endringer i skadeerstatningsloven*

Ot.prp. nr. 75 (1983-1984), *Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarslova)*

Ot.prp. nr. 60 (1980-1981), *Om lov om endringer i erstatningslovgivningen for så vidt gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett m m*

Ot.prp. nr. 48 (1965-1966), *Om lov om skadeserstatning i visse forhold*

7.2.3 Innstillinger

Innst. I 1964, *Innstilling om ny lov om Erstatningsansvar for skade voldt av barn og ungdom m. m. Innstilling I fra komitéen til å utrede spørsmålet om barns og foreldres og arbeidsgiveres erstatningsansvar m. m.*

7.3 Rettsavgjørelser

Rt. 2015 s. 606 (*Psykotisk person III*)

Rt. 2012 s. 5

Rt. 2010 s. 1203 (*Psykotisk person II*)

Rt. 2007 s. 158 (*Pseudoanfall*)

Rt. 2007 s. 172 (*Schizofreni*)

Rt. 2005 s. 104 (*Psykotisk person I*)

Rt. 2001 s. 320 (*Nilsen*)

Rt. 2000 s. 1614 (*Passiv røyk I*)

Rt. 1999 s. 1473 (*Stokke*)

Rt. 1997 s. 1 (*Rossnes*)

Rt. 1993 s. 249

Rt. 1992 s. 64 (*P-pilledom II*)

Rt. 1977 s. 313 (*Sementblanderdommen*)

Rt. 1940 s. 16 (*Klatredommen*)

7.4 Bøker

Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, (Oslo 2015)

Frøseth, Anne Marie, *Skadelidtes egeneksponering for risiko i erstatningsretten* (Bergen 2013)

Monsen, Erik, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, (Bergen 2012)

Engstrøm, Bjørn, *Skadeserstatningsloven med kommentarer*, (Oslo 2010)

Boe, Erik Magnus, *Innføring i juss*, 3. utgave (Oslo 2010)

Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utgave (Oslo 2009)

Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utgåve (Bergen 2007)

Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgåve (Bergen 2004)

Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*. 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, (Oslo 2004) .

Eckhoff, Torstein ved Helgesen Jan E., *Rettskildelære*, 5. utgave (Oslo 2001)

Trolle, Jørgen., *Risiko & Skyld i erstatningspraxis*, 2. rev. og forøgende udg., (København 1969)

Stang, Fredrik., *Fra spredte rettsfelter Bind II: Skade voldt av flere*, (Kristiania 1918)

Øvergaard, Jørgen, *Norsk erstatningsrett*, Oslo 1951

7.5 Tidsskrifter, artikler mv.

Folkestad, Henriette Suzanne, «Skyldkrav og utilregnelighet i skadeserstatningsloven» i *Kritisk juss* 04/2017, s. 181-199

Frøseth, Anne Marie, «Materiell koherens i formueretten generelt, og erstatningsretten spesielt» i *Undring og erkjennelse: Festskrift til Jan Fridthjof Bernt*, Bergen 2013, s. 141-151

Kjønstad, Asbjørn, «Skadelidtes medvirkning – om rettsteori, solidaritet og velferdstenkning i norsk erstatningsrett» i *Rettsteori og rettsliv – festskrift til Carsten Smith, 70-år*, Oslo 2002 s. 485-504

Askeland, Bjarte, «Om analogi og abduksjon» i *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2004, s. 499-547

Askeland, Bjarte, «Rettferdighetsideer i norsk personskadeerstatningsrett» i *Velferd og rettferd: Festskrift til Asbjørn Kjøenstad*, 2013, s. 17-34

Duvaland, Lars., «Sinnssykes erstatningsansvar», *Tidsskrift for erstatningsrett*, 2005-3/4

Syse, Aslak, «Strafferettslig (u)tilregnelighet juridiske, moralske og faglige dilemmaer» i *Tidsskrift for strafferett*, 2006, s. 141

Kjelland, Morten, «Årsakssammenheng og bevis» i *Personskadeoppgjør 2015-revidert utgave september 2015*, s. 51

Schei, Tore, «Norges Høyesterett ved 200 års-jubileet» i *LOV SANNHET RETT – Jubileumsskrift til Norges Høyesterett 200 år* s. 1-42

Graver, Hans Petter, «Vanlig juridisk metode? Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2008 s. 149-178

Skoghøy, Jens Edvin, «Dommerrollen gjennom de siste 50 år – noen utviklingstrekk» i *Lov og Rett 2011*, s. 4-24, Oslo 2011